

Porê delala min sor e

Di têkoşîna jinan de porsorî bû sembola rika jinan. Sufrajeta bi porê xwe yê sor -henekirî-hatin naskirin. Naziyên alman têkoşêra holandî Hannie Schaft bi navê "keçika porsor" teşhîr kir. Saraya kurd bi porê xwe yê sor û kurîşkî bû stîrî... *Munevver Azizoglu Bazan / RÛPEL - 2*

Helbestên kurdên Xorasanê

Bextewariyek e ku parek ji helbestên folklorên kurdî ku di dîrokê de ji bîr nebûne li qalibên wek 'sêxiştî' û 'lo' gihîştine destê nîfsên îro û bi hewla lêkolerên îroyîn hatine berhevkerin û weşandin. Ji ber ku belge û destxetên pêwîst hindik in... *Mehbûbe Seadetmend / RÛPEL - 5*

Neyarên veşarî

Ez heyran, hûn çî dixwazin ji min? Qesem dikim bi navê xwedê yek armanceke min a nivîsê heye ew jî; bes pê dilê xwe aş bikim û bêhna xwe derxînim... Ma qey hema kî a dilê xwe, bi du sê rêzikên kurmanciya zelal û bi çend peyvên ku ji ber xwe de li hev tînin... *Berfin Dicle / RÛPEL - 10*

Rojnameya
Heftane

www.xwebun.org

xwebûn

13-19 Çile 2020

Hejmar: 4

Buha: 4 TL

rojname@xwebun.org

Folklor me piştta me ye

Ji ber bêderfetiye cih nedan kurdî!

Dibistana Navîn a Mûş Turk Telekomê, ji bo dayik û bavên zarokan daxwaznameyêke dersên bijarte amade kir û cih neda dersa kurdî. Midûrê dibistanê Yûnûs Guneş diyar kir ku ji ber bêderfetiye cih nedane kurdî... *RÛPEL - 3*

Ma xwu rê ciya bin!

Ena çekuya "zaza" ke semedê ma yena vatiş, bi hawayê nuşteki reya verîne hetê seyahê tirkî Ewliya Çelebî (1611-1678) ra ameya şixulnayiş. Neke sey name yan çekuyêka xwusere, nameyê kurdan het sey îzafê Seyahetname de nušta. Wexto ke behsê Çewlîgî keno, vano "Ekrâd-ı Zaza" û "aşiret-i Zaza". Yanî, vano "kurdê zaza" û "eşîra zaza". Beno ke Ewliya Çelebî ena çeku metnanê... *Roşan Lezgin / R/9*

Veng-deng

Deng nasnameya zindeweran e. Xweza bi dengan afirî û helbet me baweriyên xwe, kesayetên xwe, çanda xwe, dîroka xwe û hestên xwe bi dengan ava kirin. Me bi dengan jiyana nas kir, hestên xwe anku tirs û kêfxweşî û hwd. me bi dengan zanî. Deng amûrek bû, amûrek veguhastinê û bibîrxistinê, helbet bo ew kesên ku xwezayêke giran dijîn, benîkek di navbeyna jiyana û mirinê de bû deng... *Kenan Colêmêrg / RÛPEL - 5*

NIVÎSKAR BAHÖZ BARAN têkildarî ziman û folklorê kurdan ji rojnameya me re axivî û wiha got: "Folklor, hîmên netewetiyê, yekitiyê di xwe de di-hewîne. Me ber bi hev ve tîne. Ji bo em di gelek warên din de bixebitin ji me re dibe pişt... Kurd, neteweyêke folklorîk in, xwedî gelek rîtuêlên cuda û zengîn in, zargotina wan okyanûsek e. Folklor, oksîjena kurdan e. Folklor me, piştta me ye. "... *Hevpeyvîna Lezgin Akdeniz / RÛPEL - 4*

Di şer de merhaleyêke nû

Şerê Cihanê yê Sêyemîn roj bi roj kûrtir dibe û erdnîgariya Kurdistanê jî di navenda vî şerî de cih digire. Xeterî û metirsî herî zêde ji bo civaka kurd hene. Lewre herî zêde pêdiviya civaka kurd bi baldariyê heye. Pêdivî bi girtina bergiriyên civakî yê pêwîst heye. Rewşên kaotîk bi qasî ku di xwe de

gelek metirsîyan di hewînin, ewqasî jî fersendan jî di xwe de di hewînin. Ev heqîqet bi awayekî zelal ji me re wiha dibêje; erdnîgariya Kurdistanê careke din bê hemdê kurdan dibe qada şerê hêzên hegemon. Ger kurd bibin yek dê welatê xwe biparêzin.. *Nûçe-analîza Mehmet Şahîn / RÛPEL - 7*

Sersala kurdan

Sersala kevin an jî gelêrî ya 13'ê çileyê li hin deverên Kurdistanê hê jî tê pirozkirin. Di nav kurdan de bi pirani ciwan û zarok pîroz dîkin. Zarok û ciwan xwe dixin şiklên cur bi cur, rûyên xwe boyax dîkin an jî teniyê di rûyê xwe didin... *RÛPEL - 12*

Sal bi sal xwezî bi par

Dema em biçûk bûn xeyalên me mezin bûn. Em mezin bûn, xeyalên me jî biçûk bûn... Salek din jî ji emrê me çû, ango me piştta salek din jî şikand. Her sala ku derbas dibe em jî pîr dibin. Yanî cihana ku em tê de ne jî pîr dibe. Ev pîrbûn kevinbûnê jî bi xwe re tîne. Li aliyekî dema tu dinîhêrî di vî dema teknolojiyê de her tişt kêlî bi kêlî nû dibe... *RÛPEL - 8*

Şer û qeyranên aborî

Sedemên qeyranan carna diguherin lê di heman demê de qeyran, zirarên gelek mezin didin civakê. Her pêlek, pergale ser û bin dike û di dawiya xwe de nûjeniyekê derdixe holê... *Remezan Tunç / R.3*

Têkiliya berjewendiyan

Di halê heyî de bi vekirina boriya gazê ya Turk Akimi, Rûsya gihîşt armanca xwe. Têkiliyên bi saya vî peymanê pêşketin, di hin mijarên din de jî herdu dewlet nêzî hev kirin... *Felmez Ulug / R.7*

Jon Tirkan nav guherandin

Jon Tirk di sala 1910'an de navên Alayê Hemîdiyê vediguherînin û dixin "Alayên Eşîretan" an jî "Alayên Eşîretan ên Siwarî" û her wiha jî artêşa navendî serleşkeran dixin nav wan... *Sedat Ulugana / R.8*

Sê nîfs û çend pisîk

Wêje pariyekî jî bîr e ma ne? Ya ku di ger û geşta me ya di rêk û xaçerêkên nivîsaran de, xwe bi lêrasthatiniyên bêhnçikîn şanî me dide, helbet dolaba me rast bigere, bextê me lêxe... *Şener Ozmen / R.11*

Biyay

Munewer Azizoglu Bazan

'Porê delala min sor e'

Der barê porê sor de gelek mesel, mît û bawerî hene. Ji dema misirîyan heta dema antikê, ji serdema navîn a Ewropayê heta Rojhilata Navîn di gelek çand, bawerî û olan de di navbera porê sor û jinê de têkiliyeke yekser hatiye ava kirin. Her çiqas ev têkilî li gor demê, li gor helwestên serdest, li gor pêşdarazî û biryarên giyana dema xwe biguhere ji porê sor di dîrokê de bi du awayan hatiye temsîlkirin: ji hêlekê ve bi hêza jinê, vîn, evîn û hestê, ji hêla din ve bi xwîn, mirin, agir û dojhê tê pênasekirin.

Bi kîjan awayî dibe bila bibê, porê sor di heman demê de bûye yek ji nîşaneyên serhildan û îşyanê û her wiha yek ji sembolên femînîzmê. Porê sor di dîroka femînîzmê û tevgerên jinan de 'berxwedana estetîk a kolektîv' temsîl dike. 'Estetîka jinê' li dijî bîrdozîya laşî ku jinê ji xwezaya wê dîr xist û li gorî zilam estetîze kir, di salên 1960'î de wek antîtez derket pêş. Jinan 'laşê çêkirî' protesto kir. Ne tenê mêtîngeriya xwezaya civakî ya jinê, di heman demê de rexneya danûstandina bi jinê kirin mijarên teorî û pratîkên xwe. Porê sor di vî çarçoveyê de wek helwesteke polîtîk ku hewceyî axaftinê nake derket holê. Ev têkilî bîngeha xwe ji dîroka keltan distîne. Lewre tê gotin ku di serdema keltan de jin şervanên xurt, xwedî hêzên mistîk û por sor bûn.

Bi sêr û efsûnê dijminê xwe bi bin dixistin. Bi tîrs û xofê dihatin şopandin. Di serdema navîn de ev çîrok bi heman awayî ji bo pîrelkan hat gotin. Pîrelkên porsor bûn nîşaneyê li dijî pergale. Şarezahiya jinê ya ku bi xwezayê re mil bi mil dimeşîya, bû stîriya çavê dêrê. Porê sor bû rengê dojhê, jirêderxistinê, rengê serhildanê, jirêzêderketinê. Li seranserê Ewropayê jinên ji rêzê derketî rastî zext û zordariyê hatin, hatin kuştin û qetilkirin. Ev kevneşopî di serdestiya pergala zilam de di demên cuda de di bin navên cuda de her tim dewam kir. Femînîzm li dijî berevajîkirina dîroka pîrelk û porsoran hemî mîrateya porê sor girt ser xwe. Hem hêza jinê, hem a mirinê. Di tîkoşîna jinan a ji bo wekhevîyê de porsorî bû sembola rîka jinan. Sufrajê bi porên xwe yên sor - henekirî - hatin naskirin. Naziyên alman tîkoşera hollandi Hannie Schaft bi navê 'keçîka porsor' teşîr kir. Saraya kurd bi porê xwe yê sor û kurîşk bû stîrî; ket çavê dêrên ve demê, bû temsîla jina jirêzêderketî. Bi vî awayî porê sor "estetîka tîkoşînê" bi "estetîka jinê" ve girê da. Ji ber vê yekê ye ku jinên tîkoşer bi çî rengî dibin bila bibin her tim porsor in.

Divê berjewendiyên neteweyî li pêş bin

Aktîvîsta TJA'yê Ayşe Gokkan diyar kir ku li her derê êrîş tîn kirin, heke kurd nebin kes nikare pêşiya van êrîşan bigire û da zanîn ku divê her tim berjewendiyên neteweyî li pêş bin

Berîtan Canozler - Medya Uren / Amed

Xebatên ji bo lidarxistina kongreya yekitiya neteweyî ya kurd, ji sala 2013'an ve bi awayekî çalak li çar parçeyên Kurdistanê tîn kirin. Çawa ku di hemû mijarên civakî de li pêş in, jinên kurd di mijara yekitiya neteweyî ya kurd de jî pêşengiyê dikin.

Jinên kurd ên çar parçeyên Kurdistanê, ji bo pêkanîna yekitiyê di 22'yê kanûna 2017'an de Platforma Yekitiya Jinên Kurd saz kir. Jin di bin banê vê platformê de, gelek xebat kirin, bi jinên parçeyên din re hatin gel hev û tîkildarî lidarxistina kongreyê civîn li dar xistin.

Herî dawî platformê bi boneya salvegera damezirinadina xwe bi dirûşma 'Em ji vî derê ne, em li vî derê ne, azadiya me yekitiya me ye' li hev civiyan. Dezhêhên kurd, partiyên siyasî yên kurd, inîşiyatîfa jinên kurd û tevgerên jinan li hev civiyan û li ser mijarên sereke rawestiyan. Di civînê de endamên platformê ku bal kişandin ser girîngiya yekitiyê, gotin ku jinên kurd ji yekitiya neteweyî re pêşengiyê dikin û vî bangê kirin: "Kurdno! Bibin yek. Ger ku hûn nebin yek hûn ê herin yek bi yek."

Firsendên zêrîn

Jinên tev li civînê bûn axivîn û diyar kirin ku şert û mercên heyî li kurdan yekitiyê ferz dikin û dan zanîn ku dîrok ji bo kurdan firsendên zêrîn afirandîya û azadiya kurd û Kurdistanê bi yekitiyê pêkan e.

Tîkildarî nîqaşên li ser yekitiyê, encamên platformê, êrîşên li ser Kurdistanê û jinên kurd aktîvîsta Tevgera Jinên Azad (TJA) Ayşe Gokkan nîrxandin kir. Gokkan diyar kir ku heke kurd nebin yek dê ji qirkirin û polîtîkayên mêtîngeriye rizgar nebin.

Mercên heyî û yekîtî

Gokkan di axaftina xwe de bal kişand ser encamnameya platformê û ev tişt anî ziman: "Cara yekem di sala 2010'an de li Amedê û piştî wê di sala 2013'an de jî li Hewlêrê me konferansên jinên kurd li dar xistin. Ji derveyî van em dem bi dem

kom bûn. Niha jî em ji bo avakirina yekitiya neteweyî dixebitin. Lê êrîş û qirkirinên li ser bakur, başûr, rojhilat û rojavayê Kurdistanê berdewam dikin. Divê gelê kurd li hember êrîşên li dijî nîrxên xwe bibin yek. Şert û mercên heyî yekitiyê li me ferz dike. Di hemû civînan de li ser pêvajoyê şîroveyên bi nîrx hatin kirin. Bi nîqaşkirina pîrsgirêka kurd re her tim bi yek dengî hat gotin ku jin dê bikaribin pêşengiya çareserkirina pîrsgirêka kurd bikin û ji bo yekitiyê gavan biavêjin. Me xebatên xwe di bin vî dirûşmê de berdewam kirin."

Helwesteke xurt divê

Di civîna platformê de êrîşên li ser kurd û Kurdistanê, bînpêkirina mafan û pîrsgirêkên heyî bi berfirehî hatin nîqaşkirin. Der barê van nîqaşan de Gokkan ev tişt parve kir: "Ev êrîşên ku li hemberî gelê kurd divê bi hêsanî neyên destgirtin. Êrîşeke tunekirinê berdewam e. Divê em li dijî van êrîşan bibin yek û helwesteke xurt nîşan bidin. Ger kurd yekitiya neteweyî ava nekin wê qirkirin û bifaştina kurdan ti carî bi dawî nebe. Wê ev binketin her

tim berdewam bike. Divê ti kurd berjewendîya kesî nefikire û ji bo yekitiya neteweyî gav biavêje. Ev erk û bar a me tevan e. Ev êrîş ne tenê li ser parçeyên Kurdistanê tîn pêkanîn, êrîşek li dijî statuya kurdan e. Platforma me weke her carê bi tifaqbûnê bi encam bû. Bi heman hest û ramanan me yekbûnê kir armanc."

Polîtîkayên asimlasyonê

Gokkan di axaftina xwe de bal kişand ser polîtîkayên asimlasyonê û êrîşên li ser jinên kurd û wiha pêde çû: "Li her deverê êrîşeke nîjadperest li ser kurdan tê

meşandin ku ev yek pîrsgirêka dewamî ye. Ligel wê di navxweyî de jî hişmendîyeke zayendperest rû daye. Êrîşek li ser ziman, çand û nasnameya jinên kurd tê meşandin. Sedema kombûn û piştewaniya me ya yekem ev e. Gotin û berteka me ya li dijî vî yekê tim aşkera ye ku em ê destûr nedin van êrîşan. Ji bo xirakirina van lîstokên qirêjê jinên kurd tim şiyar bin û li hemberî wê tîbikoşe. Yek ji mînak berxwedanê jî Hevrîn Xelef e. Qetilkirin û êrîşa li ser wê pêkhatîye nêzikatiya hikûmet, hêzên paremîlîter û DAİŞ'ê ya li ser jinên kurd aşkera dike."

Banga yekitiyê

Di dawîya axaftina xwe de Gokkan vî bangê li jinên kurd û hemû kurdistanîyan kir: "Armanca hêzên derve tim parçekirina kurdan e. Ji ber wê sedemê di nav xwe de aloziyan avadîkin. Divê em pêşî li van kiryan bigirin. Weke jinên kurd em dikarin bibin navbeynkarê yekitiyê. Kesên ku pêşengiyê ji vî yekê re bikin bêguman jin in. Bi yekitiya me dê yekbûna Kurdistanê pêk were."

Hefta borî mijara sereke ya jinan îstîsmarkirina zarokan û pêşnûmeya efûyê bû ku rê li ber zewicandina îstîsmarkirina zarokan vedike. Ev pêşnûmeya ku pêşiya îstîsmarê vedike rastî bertekan hat.

Mijarên sereke wiha bûn:

✓ Li çar parçeyên Kurdistanê û seransarê cihanê jinên kurd û

azadîxwaz jinên siyasîmedar ên kurd Sakîne Cansiz, Leyla Şaylemez û Fidan Dogan ku di 9'ê Çileya 2013'an de li paytexta Fransa Parisê hatin qetilkirin û Sêvê Demîr, Fatma Uyar û Pakîze Nayir ku di 6'ê Çileya 2016'an de di dema qedexeya derketina derve ya li Silopiyayê de hatin qetilkirin, bi meş, daxuyanî û

çalakiyên cur bi cur bi bir anîn.

✓ Koordînyona Jinan a Rêveberiya Xweser a Bakur û Rojhilatê Sûriyeyê li hemû kantonan civînan xwe yên salane pêk anîn. Di civînan de jinan kar û xebatên salekê nîqaş kirin û her wiha plan û projeyên xwe yên ji bo sala 2020'an jî diyar kirin.

✓ Hikûmeta AKP'ê hewl dide pêşnûmeya 'Efûyê ya rê li ber zewicandina îstîsmarkirina zarokan vedike' ya ku di mijara 2016'an de anîbû meclîsê, dîsa bixe rojêva meclîsê û bide qebûlkirin. Di vî pêşnûmeya hikûmetê de, tî di-yarkirin ku ger fail û bersûcên îstîsmarkarê zarokan kirine, bi zarokên mextûr re bizewicîn dê cezayê wan bî taloqkirin. Vê pêşnûmeyê di raya

giştî de rê li ber nîqaşan vekirin. Li dijî vî pêşnûmeyê gelek komele, meclîs, platform, aktîvîst, sazî û dezgehên jinan li gelek bajaran daketin qadan û diyar kirin ku dê destûr nedin ku pêşnûmeya 'efûyê' di meclîsê de bê qebûlkirin.

✓ Jinên femînîst di sala 2016'an de bi navê Demîr Leblebî komek ava kirine. Kom li ser esasê 'Civakeke bê şidet û li ser esasên wekhevîyê li Tirkîyeyê aştî' hatiye avakirin. Di vî çarçoveyê de Komeleya Jinan a Demîr Leblebî ku navenda wê li Enqereyê ye, bi dirûşma 'Min ji xeyalên xwe aştî çêkir' projeya atolyeya 'Aştî Xeyal' li Mersînê da destpêkirin. Atolyeya ku di 11'ê çileyê de vebû dê heta 17'ê çileyê bidome. AMED

Efûya
îstîsmarkirina
zarokan nabe

Folklor me pišta me ye û dema kurd ji zimanê xwe dûr dikevin, ji xwe dûr dikevin

Folklor, oksîjena kurdan e

→ **Lezgîn Akdenîz**

Ziman, ne alaveke sîyasî ye ku mirov wî ji bo berjewendiyên xwe bi kar bîne, ew şertê hebûna neteweyekê ye û divê hemû partî bi vê cidiyetê xwe bidin ber meseleyê. Plan, plansazî, polîtîka û bernameya me ya zimanî tune be, em ê têk biçin

**BAHOZ
BARAN
kî ye?**

Bahoz Baran: Bahoz Baran, di sala 1982'yan da li navçeya Amedê, li Licê ji dayik bûye. Li Zanîngeha Dicleyê beşa perwerdeyê xelas kiriye û li Zanîngeha Artûklûyê di beşa kurdî de lîsansa xwe ya bilind temam kiriye. Edîtor û yek ji avakarên Weşanxaneya Wardozê ye. Berhemên wî: Rêzimana Kurmancî A Baş Derb Ferhenga Bişaftinê Motik Rêzimana Kurmancî Qîza Bavê Xwe.

Nivîskar û zimanzan Bahoz Baran li ser giringî, wate û metirsiya li ser zimanî pirsên Xwebûn'ê bersivandin.

Em di serî da qala folklorê bikin, wê pênasê bikin. Em çawa maneyê bidinê, çima ewqas girîng e folklor ji bo me? Lazim e em çî bikin ji bo wê?

Wextê dibêjin folklor, ji ber bandora tirkî ye, govend tê bira gelek. Folklor, zanist e, zanista gelî ya hezar salan e ku ji tecrûbeyên wî niziliye heta roja îro hatiye; bi her awayî, di her warî de. Ji awayê xweyîkirina heywanan bigirin, heta dirûtin û girêdana cil û bergan, ji hekîmiyê bigirin heta zanîna li ser dar û ber û giyayan, ji ajotina erdan bigirin, heta çandinî û cotkariyê, heta awayê nêçîrvaniyê, ji dawetan bigirin heta şînan... Yanî em qala jiyana neteweyekê dikin. Ji bo ku mirov xwe û neteweya xwe nas bike, lazim e serê ewil mirov folklorê xwe baş nas bike, jê ne dîr be; tê de be, ji ber ku ê me kurdan, em parçe bûne, bi zimanê xwe perwerde nebûne, em gelek caran awayê jiyana herêma xwe, folklorê herêma xwe, carna yê gundê xwe tenê dizanin; lê folkloreke giştî hebe, ya kurdan e û warê wê jî Kurdistan e. Folklor awayê resen ê jiyana neteweyekê ye. Folklor nayê teqlitkirin, nayê kopîkirin, lê tê dizîn. Neteweyên din gelek jê sed du sed sal berê, keresteyên folklorê xwe qeyd kirine, li ser wan xebitîne, ew tesnîf kirine. Di ser folklorê xwe re hîmên neteweya xwe xurt kirine, ji edebiyatê bigirin, heta warê zanistê, li her derê hûn rastî şopên folklorê tên. Ew ne tiştê mirî ye, berdewam dike. Ji bo hûn muzîkeke baş hilberînin gerek hûn guh bidin folklorê xwe, guh bidin awaz û gotinên berî xwe, zanîna gelê xwe, ji bo edebiyata we baş bibe, gerek zimanê we baş be, zimanê we bigere, zimanekî bi ekl ji we re lazim e, dermanê van hemîyan jî di nav folklorê de ye.

Folklorê kurdan pir zengîn e, lê kurd pir zêde hay jê tune ne, ji vir sed sal berê di kovara Jînê de nivîskar û rewşênberên me kurdan qala zengîniyê berhevkarîya folklorê dikin; lê folklorê me, çand û kelepore me, bi qasî biyaniyan bala me nekişandiye, belkî ji em di nav "wê" de ne loma em nabînin û wekî giyayê hewşê lê hatiye. Lê bi min kesên ku pêşengî kirine, kesên ku di warê weşangeriyê de xebitîne, wan qîmeta vê yekê baş nezaniye. Di kovarên Hawar, Ronahî û Roja Nûyê de, folklorê heye her wiha kurdên Kafkasyayê di warê xebatên folklorê de xurt in.

Lê li Bakurê, xebateke baş nehatiye kirin. Wextê berhemê folklorîk çûye ber destê weşangeran ecêbmayî mane gelek jê. Çimkî ew gelek caran hîni metnên rêzimanî bûne û nema zanîne çî bikin ji wan metnên devkî. Ev jî bûye sebeb û bi salan di warê folklorê de zêde berhevkarî nehatiye kirin û pirtûk pir hindik hatine çapkirin. Nizanim ji ber çî ye, lê kurdan bêhtir bala xwe daye rêzimanê, rêziman bi ci-

hekî de naçe, lê folklorê diçe, jiyana kurdan diguhere, êdî wekî berê rituel nemane, şevbihêrk û ode tune ne. Wextê pîrek, kalek dimire, hezar tişt bi wan ra dimirin, loma divê pêşî wekî karekî ferz, em folklorê xwe qeyd bikin, em karê berhevkarîyê bikin.

Ji bo kurdan çima ewqas girîng e?

Folklor, hîmên neteweyîyê, yekîtiyê di xwe de dihevine. Me ber bi hev ve tine. Ji bo em di gelek warên din de bixebitin ji me re dibe pişt. Ma em ê çawa guh li tecrûbeyên hezar salan a gelê xwe nekin? Ji vê mîrasê xurtir çî heye li ber kurdan? Kurd, neteweyekê folklorîk in, xwedî gelek rituelên cuda û zengîn in, zargotina wan okyanûsek e. Folklor, oksîjena kurdan e. Mesela biwêj, beşek ji zargotinê ne û yek ji nîşaneyên zengîniya zimanekî ne, li gorî em dibînin ji sed hezarî zêdetir biwêjên kurdî hene. Celadet Alî Bedirxan jî vê zengîniyê di Hawarê de diyar dike û dibêje, li dinyayê tu ziman nikare qayîşê bi folklorê kurdan re bikişîne. Her giya li ser koka xwe şîndibe, ji bo her tiştî zemînek lazim e. Em mecbûr in li ser çand û kelepore û folklorê xwe, xwe ava bikin, xwe heyî bikin. Folklorê me, pišta me ye. Mirov peyva xwe, gotina xwe nas bike, nikare wê derbas bike.

Kurd çima û çawa ji folklorê xwe dûr dikevin?

Jiyana kurdan hat guhertin û diguhere, bi hezaran salan kurd li ser axa xwe bûn, bi zimanê xwe bûn. Gotina kurdan, urf û edetên kurdan her neqil dibûn û dihatin. Di dema osmanîyan de jî medreseyên kurdan hebûn, mîrîti, eşîrtî hebûn, kurdan xwe parast. Lê îro ne wisa ye, bi milyon kurd ji gund û warên xwe bûn, ji neçarî hatin ketin bajaran. Dewletê ew ji warên wan – kelehên wan – derxistin, esil dewletê li gundan bi kurdan nedikarî, gund, kelehên asê ên kurdan in, hîn ji gelek gund wisa ne. Ji bo kurdan bi-

helînin, qir bikin, ji bo kurdan ji jiyana wan dîr bixin ew anîn di bajaran re derxistin. Jiyana bajaran li wan û li zimanê wan nefesilî. Wekî gelek tiştên wan, zimanê wan jî li gundan ma. Kurd, li bajaran bi kurdî najîn. Kurdên li bajaran ji kurdîtiya xwe ketine. Kurdî îro li bajaran aşbetal e, naxebite, naafirîne. Em ji kîsê yê berî xwe dixwin. Civata kurdan feşkilî, ne urf û edet man, ne ode û şevbihêrk. Ev, rewşeke pir trajîk e.

Ev dîrketin di paşerojê de dê wêneyekî çawa derxe meydana?

Hema em li roja me binêrin, paşerojê tê texmînkirin, nişê nû, zimanê xwe, çanda xwe baş nizane. Ew dê û bavên ku em mezin kirin, wextê li me temaşe dikin, guhdarî dikin, dixwînin nema ji me fam dikin. Kurd e, hatiye ketiye bajaran, li bajarî jiyaneke bi kurdî tune ye. Kurd wextê ji zimanê xwe dîr dikevin, esil ji xwe dîr dikevin. Nema dizanin çawa tev bigerin, nema dizanin çî ji devê wan derdikeve. Xerib in. Dar û devî û giya û xweza jî ji wan re xerib e. Ziman bîr e, tu wê ji bîr bikî, tu ji bîra xwe dibî, ka dê yekî bîrko dê ji me re çî bibêje? Muzîk û edebiyat û hunera ku îro gelek jê ji vî bîra ko xweyî dibin, loma tim qels in, loma nikarin bandora xwe li ser gelî çêbikin. Tehmsarkî ne, ji cewherên xwe dîr in, bê ekl in, bê kok in.

Hûn bi salan e dersên zimanî didin, çîrokên dinivîsin, li ser folklorê dixebitin, niha jî karê weşangeriyê lê zêde bû, lê bişaftin jî dewam dike, kurd gelek jê bi kurdî naaxivin, lazim e mirov çî bike? Sîyaset çî dike? Me çî nekiriye?

Mirov divê ji tecrûbeyên xwe yê berê sîd wergire. Gelek xetayên me kurdan hene di warê zimanî de, yek jê divê em bizanin wextê boykot û kampanya û tiştên wekî wan derbas bûye. Hemû rêxistin û pêşeng û siyasetmedar û rayedarên kurdan lazim e xwe rexne bikin û xetayên xwe yê di warê zimanî de

bibînin. Siyasetmedarek ku giringiya zimanî nezane, nikare siyasetê bike. Tu wekî gelê xwe bî, divê tu wekî zimanê gelê xwe bî jî. Mirov bi kesên din nikaribe jî bi xwe dikare. Gerek em ji xwe dest pê bikin.

Baş e, derfet e, lê bi tenê avakirina çend beşên kurdî û dersên bi-jarte, ev mesele hel nabe. Îro derfeta wê tune ye, zimanek nebe zimanê perwerdeyê, nebe zimanê bazarê bi kurtasî nebe zimanê jiyana nikare bijî. Ziman organîzma ye ku insan pê axivîn heyî dibe. Heke tu dev jê berdî dê têk biçî. Li vir metirsiya esasî li bajaran e, zimanê bajaran tirkî ye. Berê kurdan jî li bajaran e. Hesab bikin li bajarekî wekî Amedê wextê li derve hûn dibînin kurdek bi zarokê xwe re bi kurdî diaxive kêfa we tê. A ev tiştêkî sosret e!

Ziman, di ser siyasetê re ye, tiştê ku kurdan hemû digihîne hev ew e. Lazim e hemû sazî û dezgeh û kesayet bîn cem hev û li dora meseleya zimanî bibin yek. Li dinyayê em kurd tenê nehatine bişaftin, gelek neteweyên din jî hatine bişaftin, li dinyayê rê û rêbaz û bername bi çî awayî ne? Mirov li hemberî bişaftinê lazim e çawa û li gorî kîjan siyasetê tê bikoşe? Divê em li hev rûnin û bernameya xwe, plansaziya xwe amade bikin. Û herbet divê em zorê bidin qada siyasetê, çimkî di vî warî da gelek şaşiyên wan hene. Ziman, ne alaveke sîyasî ye ku mirov wî ji bo berjewendiyên xwe bi kar bîne, ew şertê hebûna neteweyekê ye û divê hemû partî bi vê cidiyetê xwe bidin ber meseleyê. Plan, plansazî, polîtîka û bernameya me ya zimanî tune be, em ê têk biçin. Ev diyar e.

Sartre dibêje, mirov ne tenê ji tiştên kiriye, ji tiştên nekiriye jî berpirsiyar e. Eger em li gorî vê çarçoveyê li meseleyê binihêrin, em dê bibînin ku gelek tiştên me ji bo zimanê xwe nekiriye hene. Yek jê em li meseleya zimanî hûr nebûne, xisûsî siyasetmedarên me, me qîmeta zimanî zêde fam nekiriye. Me di sazî û dezgehên xwe de zimanê xwe bi cih nekiriye. Me peyvên zimanê xwe berhev nekiriye, me ferhengêkê vî gelî amade nekiriye, me hişmendîya zimanî li nav gelî belav nekiriye..

Di vê meseleyê de em nikarin xwe bidin benda siyasetmedar û rayedar. Ji ber ku jiyana wan bi piranî tirkî ye û di vê meseleyê de piştîkul û xemsar in, ew nikarin pêşengiyê bikin. Mirov ku hişyar nebûbe, nikare insanê hişyar bike. Di vê meseleyê de kurdên xwenda, kurdên zana, kurdên xemxur, kurdên nivîskar û hunermed eger bigîhîjin hev dikarin tiştêkî bikin. Wekî din zor e.

Gerek em nebêjin, hezar salan e zimanê me heye, heta îro hatiye de her-tim jî hebe. Gund kelehên asê yê kurdan bûn, bajar jî ji wan ra bûn goristan. Kurd, li bajaran najîn. Çimkî li cihê ku zimanê te lê tune be, tu tune yî; tu tune dibî! Em hîn nemirine, lê em tî kuştin. Em li "kuştina" kurdî, yanî li kuştina "xwe" temaşe dikin. Lê haya gelek kurdan ji vê yekê tune ye.

Kenan Colemêrg

Deng nasnameya zindeweran e. Xweza bi dangan afirî û helbet me baweriyên xwe, kesayetên xwe, çanda xwe, diroka xwe û hestên xwe bi dangan ava kirin. Me bi dangan jiyana nas kir, hestên xwe anku tirs û kêfxweşî û hwd. me bi dangan zanî. Deng amûrek bû, amûrek veguhastinê û bibîrxistinê, helbet bo ew kesên ku xwezayekê giran dijin benîkek di navbeyna jiyana û mirinê de bû deng. Li vê derê navbeynek hewce ye, ji ber ku me qala jiyana (afirîn, bûn, jidayikbûn, xwebûn), mirin û zindeweriyê kir. Di nav zindeweran de tenê mirov e ku dizane jidayik dibe û dê bimire û ji ber hindê ye ev qas serêşî û mijûlahî... Mirov ji bo xwe di nav van gengeşeyan, gengeşeyên fikr, raman û jiyana de, her xwestiyê mijûlahiyekê ava bike, tiştê veguhêze. Ev tişt bi nexşên kevîran kiriyê; weke nexşên Sat, Geverok, Deşta Xanê, Kelêtanê, bi abîdeyan, bi nişaneyan kiriyê û piştî demêke dirêj nivîs dahênaye. Her çî be xwestekê diyar heye; veguhastin!

Deng berze nabe

Haya mirovan jê heye ku li ser dinyayê her tiştê piştî demêke berze (wenda) dibe, nexş berze dibe, abîde tê hilweşandin, nigare jê diçe lê belê deng berze nabe. Ev tiştê gelek girîng bû ji bo mirovahiyê. Dengê bayê qet naqede, dengê avê, dengê teyr û çûkan, diviya mirov weke wan kiribûna anku bizara wan, bizara xwezayê. Paşê jî ev tiştên cerebe kirî diviya veguhastina nişên ditir. Deng berze nedibû, bi her nişêke din bi cerebe û serpêhatiyên nû deng zêdetir dibû û her vediguhazî.

Xwezaya dangan

Min divêt ji vir pê ve hinekî din taybet bi axivim ku baştir bikaribim veguhazim, ne bi dengî lê belê bi nişaneyên dengî an ku nivîskî. Xwezaya ku ez jê hatim, xwezayek dangan e, ez ji vê xwezayê bûm; ez ji dengên bayê darên çiyayên asê bûm, ez ji dengê rûbarên har bûm û yên wekî min, zindewerên din ji her wisa. Deng ji xwezayê bûn, xweza ji dangan bû, çawa ku gerdûn pêk hat, em ji xiz û toza stêrkan bûn û ji vî tiştî re gotin jiyana; xweza ji dangan pêk hat û ji tewawîya wan re gotin xweza. Min (weke mirovekî) ev tişt (xweza-deng) bihist û ez têgihîşt im, min bi-

hist û min qal kir, min bihist û min his kir, min his kir û min veguhast... Pir û kalên min her wiha kirin \ kirîne. Bizar-e-yên xwe, serpêhatiyên xwe, kêfxweşî, eşq û lehengî, binketî û serkeftinên xwe bi zaneyî anku bi dengî gotine bi xwezaya xwe gotine; bi gotina dangan bûne dengbêje...

Xwe-za û xwe-bûn

Ev çiyayên asê bi hezar salan ev bêje û kîteyên dengî di paxila xwe de hewandine, weke xwezaya xwe û heta vê rojê hênandine. Xwe-za, xwe-bûn heman tişt e, ya'lyê ku xwebixwe çê (baş) dibe û pêşve diçe û digihîje. Bi min li mirovan du xweza hene yan ji du xweza ji mirovan pêk tên, yek xwezaya bûn û jidayikbûnê ye, ya din ji xwezaya zanîn, parastin, cerebe û guhezîyê ye. Em bi kurtasî jî vê re dibêjin "çand". Çand xwezaya duduyan a mirovan e ku wê jî keriyên pezan, ji reviyên hespan, ji geleyên xezalan, ji garanên çêlan, ji şêrgeleyan, ji rewdeyên gurgan, ji refên çûkan, ji komên mirovan cuda dike. Çanda min e ku min ji gundê jêrî û jorî cuda dike, çanda min e min ji xelkê hevraz û nişvahiye zengin û rengintir dike, çanda min e dirok, kelepur, kevneşopiyên min di hewine û min heyî dike, ez lewma hêj dijim, ez lewma hêj tenê bi çiyayên xwe ve parastina xwe dikim û hêza xwe jê digirim, pir û kalên min wiha kirin, ev jiyana û çanda wan bû ku veguhastin, em niha bi wê çandê dijin, debara xwe dikin, hemû hestên xwe yên jiyana parve dikin, beşa jiyana pêkre dikin.

Civakên kirografîk

Di diroka gelên dinyayê de demek çanda devkî heye, ev dema çanda devkî, piştî derbasî çanda nivîsê dibe zêdehiyên gelên dinyayê êdî çanda xwe ya devkî berze dikin. Ev gelek pirsgrêkên civakî digel xwe tîne. Weke ku mêjiyê mirovekê/i hebe lê belê pêjn û seh nebe; ne dest, ne çav, ne difin, ne ziman hebe. Êdî ji bo wan tiştê hêsantir hebû, dikaribûn mijaran bêbend ji bîran derbasî ser amûreke din bikin û êdî hêdi hêdi rist û himên çandekê bêhempa (çanda devkî) ji bir kirin, tiştê hêsantir peyda bû. Civakên kirografîkî ava bûn. Êdî hestên takekesî ketin şûna hestên civakî. Weke minak; roman di wêjeya

ingilîzan de weke nûbûnekê ava bû. Lê belê nûbûnekê çawa û li gorî kê ev nûbûn? "Roman" di ingilîziya ewil de (anku pêşiya dagirkirina normanan, dema anglosaksonan jî) weke zimanê bindestan dihat hesabandin, bindestan hestên xwe bi vî awayê dikariyan belav bikin û bi vî cureyê wêjeyekê ava bû. Ingilîzan bi zimanekî nû ve (bişaftina zimanê normanan (fransîyan)) wêjeyek hilberandin. Ev tiştê hêsan nebû, niha jî ji 3000 zimanan tenê wêjeya 78 zimanan heye, helbet ingilîz jî di nav vî rêjeyê de ne, kurd jî... Ingilîzan bi çanda devkî nema ku ji bo zarokên xwe bi wê agahdar bikin, ji wan re qala dirok, mirov û jiyana bikin lê belê ev li cem kurdan hêj hebû.

Nîsko çawa bû Tilîko?

Belê, li cem kurdan hêj bi çanda nivîskî çanda devkî jî hêj weke roja ewilî didomiya, li cem ingilîzan jî çanda nivîskî ji roja ewilî bêhtir pêşve çûbû. Lê belê piştî çî? Piştî zimanê xwe jî bir kirin, çand û lehengiyên xwe... Tenê û tenê cerebe û hestên takekesî hatin veguhastin, çî bêr û nimûneyên civakê neman heta ku di serê sedesala 19'an de hatin li Kurdistanê berhevkarî kirin; berhevkarîya çanda devkî ya kurdan. Bi taybetî çirokên zarokan berhev kirin û birin welatê xwe, ji bo perwerdeya zarokên xwe da ku qala jiyana mirov û hestana bikin û bi hêsani bi wan bidin fêmkirin. Yek ji wan çirokan jî "Nîsko" bû. Çiroka Nîsko bi sedan sal in li herêma Botan û Behdînanê weke çirokek zarokên di navbera 0-6 salî tê vegotin û li gorî vekolînên me, ev çirok jî bilî kevna hiya xwe bi kêm deformebûna xwe jî tê zanîn anku li gorî herêmên cuda bûyer û rêçûna çirokê pir kêma guheriyê. Bifikirin ew qas kêma guheriyê ku "Tom Thumb" a ingilîzan dema bi wergera hinek hevalan (paşê jî me kêma nebin) bû "Tilîko" jî pir kêma guherîbû. Bi kurtasî wiha bibêjim; çiroka kurdan a bi navê "Nîsko" jî hêla ingilîzan ve jî bo dibistana zarokan tê berhevkirin û navê Nîsko dibe "Tom Thumb". Piştî 150 salan em kurd diçin çiroka pêşiyên xwe jî ingilîzan weke çiroka wan werdigerînin kurdî û navê "çiroka ingilîzan" dikin "Tilîko"! Li cem wan tiştê nemabû bidin gelê

xwe, bidin zarokên xwe. Li me xêr bû, me çiroka xwe ya bi navê "Nîsko" kire "Tilîko"!

Rih, mirov û bêjîti ye

Layê wan, weke dengbêjiya me çandek hebû, navê wê çandê "Courtly Love" bû. Ev kevneşopî piştî çanda nivîskî hilweşiya û di şûna wê de tiştê nû, tiştê takekesî ava bû; roman û nivîs... Hesta civakî çû, hestên kesî hatin. Em kêfxweş in ku hêj li cem me moçikên me yên "hesta civakî" didin cema ne, berbelav nebûne, ew moçik; dengbêj in. Ev moçik goyende ne û barê hemû jiyana, di dil û mejiyên xwe de di hewinîna lêbelê dermanan jî bi qirika xwe didin. Ferdînan de Saussure dibêje "nivîs, her çend kêrhatî be ewqas jî kêma û metirsîdar e". Nivîs dubare nake, nivîs tenê bi nişaneyên dangan xwe bi cih dike, ew sar e. Deng, qirik, mêji, dil, hilm germ in, dema ev pêkre bin an jî ev bi ahengekê pêkre jî bo têgihandinekê bizivin û tevbigerin, wê çaxê dijin, em li wê çaxê dijin. Pavlus di "Name ji bo romayîyan"ê de dibêje "nivîs dike, rih givane dide" li vir rih dev e, li vir rih mirov e, bêjîti ye.

Hore, More, Siyaçeman

Li gorî bawerîya civata yarsanan (kakayî), "xwedê mirov jî êgir çêkir lêbelê rih xwe di laşagiri de nedigirt, paşê peywir da Benyamên, gotê "qet nesekine û deng bide (mûzîkê bike), Bényamên bê sekin deng da, wê demê rih xwe di nav laşî de girt". Bawerîya kurdan a di êzidayetiyê de jî, di demên pîroz de 7 sama (miqam) hene tîne lîxistin, dibêjin ku ev miqam jî bo dinyayê bûne nimûne (Hore, More, Siyaçeman) ku gelên dinyayê mûzîk naskirine. Her çawa be, tiştê heye ku di ev civaka me ya kevn de "deng" û "bêjîti" cihê girîng û mezin girtine. Helbet ev çawa girîng, mezin û taybet e, bi minakan, di nivîsên paşiyê de hindî jî dest, mêji û dilê min bê de bidim nasîn. Bi dengê "Nêrîbel"* li deştên biyaniya me, çiyayên xwe digirim, silava xatirê jî we dixwazim û bi ziman û dengê Nêrîbelî dibêjim; "Ez nasxvîm gîyayên zûran û avên şoran e Serîkê danim ka û gîyayana e Vexvîm avên çeman e"

*Nêrîbel: Lehengê destanêke devera Colemêrgê ye.

Hest û Helbest

Mehbûbe Seadetmend

Helbest di nav kurdên Xorasanê de

Helbest di nav kurdên Xorasanê de pêşîneyeke xwe ya berbiçav heye. Ev pêşîne bi sedema diroka helbesta îraniyan û zewqa kurdan ku piştî koçberiya wan bi Xorasanê jî hatiye domandin, ji hezar salan zêdetir e.

Dibe ku ev mijar jî ser sêxiştîyên ku çend hezar sal in li wêjeya kurdan bi taybetî kurdên koçber li Xorasanê, were famkirin. Lê ji ber ku wêjeya xelkê kurd pirtir bi awayê devkî û sing bi sing gihîştîye nişên paşê û hem jî ber tunebûna rênivîseke yekgirtî heta salên dawîn, hejmareke zêde ji wan helbest û stranan di dema borî de ji wenda bûne yan jî navên helbestvanên wan nenas mane.

Her wiha bextewariyek e ku parek ji helbestên folklorên kurdî ku di dirokê de ji bir nebûne li qalibên wek "sêxiştî" û "lo" gihîştine destê nişên îro û bi hewla lêkolên îroyîn hatine berhevkirin û weşandin. Ji ber ku belge û destxetên pêwîst hindik in, diyar nîne ku yekem helbestvana/ê kurd li Xorasanê kî bûye. Lê çawa ku ji sened û belgeyan diyar e, helbestvanên wek Îbnê Qerîb li sedeya 12 û Ceferqulî li sedeya 13 ji helbestvanên herî kevnar ên kurd li Xorasanê ne ku her du li Xorasanê jî dayik bûne û li Xorasanê jî wefat kirine.

Ji ber ku li Xorasanê jî berî niha xelkên kurd û tirk û faris li gel hev jiyane, her du helbestvanên klasîk ên kurd jî bili strandîna helbestên xwe bi zimanê zikmakî (kurdî), bi çend zimanên din wek tirkî, erebî û farisî jî strîne.

Heta îro diwana Ceferqulî û parek ji helbestên Îbnê Qerîb hatiye weşandin û gihîştîye ber destê xwendevanên xwe. Ji bo Ceferqulîya Zengilî xoşewîstiyek taybetî heye her wisa jî ber ku helbesta wî dikare bi mûsîqî bê gotin û hem jî ber sohreta wî li dutarvaniyê, bala berdangan zêdetir kişandiye ser xwe.

Teqriban nivîsê sedeya dawîn, bi diyarbûna helbestvanên xwendekar û xweş zewq, helbesta kurdî li Xorasanê canekî teze girt. Ev helbestvan ku giştî berî strandîna bi zimanê kurdî, bi zimanê farisî jî he nekoyiya xwe hêçandine. Bi xwendin û xebat û behremendî jî wêjeya farisî, bi dirustî helbestê nas dikin, meraq bi parastina zimanê zikmakî bala wan kişandiye ser strandîna bi zimanê kurdî. Helbestvanên hevçaxên kurd, li Xorasanê jî ber xwendina helbestên giştî derên cihanê û bandorbûna ji wan, bişê kirine.

Taybetmendiyên bihêz ji zimanê farisî wek wezn û erûz û beşavend û weneçêkirinê li helbestên kurdî jî bi kar binin. Helbesta îroyîn a kurdî li Xorasanê li qalibên klasîk wek xezel, mesnewî, qit'e, sêxiştî, çarok, robayî, dumalik û li qalibên nû wek lo, nîmayî û helbesta spî dihê strandin.

Li salên dawîn helbestvanên kurdên Xorasanê bişê kirine ku qaliba dumalik ku yek ji qalibên berbiçav e, wek derfetek jî bo strandîna bi qalibên helbesta kurdî zêde bikin û wê bikemilînin.

Plansaziya pêşerojê amade kirin

HDK'ê civîna xwe ya Lijneya Giştî ya HDK'ê ya 10'emîn li dar xist. Di civînê de hat gotin ku pergala kapîtalîzmê di krîzeke kûr de ye û li gelek welatan gel jî dijî kapîtalîzmê rabûne

Navenda Nûçeyan

Kongreya Demokratîk a Gelan (HDK) di sala 2011'an wek sîwana tîkoşîna hevpar a partî û derdorên muxalîf hat damezrandin. HDK'ê xwe wek alternatîfa rast ku pêwîstiya gelên Tirkîyeyê pê heye bi nav kir. HDK ya ku bi bu îdiaya avakirina xeta tîkoşîna siyasî xwe saz kir, hêzên Tirkîyeyê yê demokratîk, sosyalîst, femînîst û hwd. di nav xwe de diheviye.

10'emîn Lijneya Giştî ya HDK'ê bi dirûşma "Kapitalîzm, bavkîsalari û faşîzm dîkuje; ji bo jiyane li ber xwe bide, xwe birêxistin bike û ava bike" di hefteya borî de pêk hat. Her wiha Meclîsa Jinan a HDK'ê jî 10'emîn konferansa xwe bi dirûşma "Bi serhildanên Jinan ên li Şîlî, Sudan, Îran, Rojava ber bi jiyaneke nû" pêk anîn. Di konferans û kongreya ku hatî lidarxistin de plansaziya pêşerojê hat amadekirin. Di kongreyê de Îdil Ugurlu û Sedat Şenoglu wekî berdevkên HDK'ê hatin hilbijartin. Di Lijneya Giştî ya HDK'ê de rêzîkname hat guhertin. Di rêzîknameyê de hejmarê endamên meclîsa giştî jî 121 kesan daxistin 101 kesan. Encamnameya kongreyê jî hat aşkerakirin.

'Li dijî şer serî rakirin'

HDK'ê bal kişand ser pergala kapîtalîzmê û diyar kir ku pergala kapîtalîzmê li tevahiya cihanê di nav krîzê de ye û bi mezinbûna vî krîzê re şer û pevçûn her ku diçe li herêmê zêde dibin. HDK'ê di encamnameya xwe de mijar nixad û got: "Pêşbirka di navbera emperyalîstan de bi ser gelan de tê xwarê. Herî dawî kuştina

fermandarê leşkerî yê Îranê Qasim Silêmanî ya ji aliyê DYA'yê ve herêma me ber bi şerekî nû ve biriyê. Li Tirkîyeyê jî rejîma qesrê, li pey xeyalên xwe yê zindîkirina Osmanîyan bi komên cihadîst ên li gel xwe re êrişîsporeşa Rojava û destkeftiyên wê kirin. Her wiha ev rejîm niha jî ji bo ku ji çavkaniyên Libyayê sîdê werbigire, hewl dide leşkerên xwe bişîne Libyayê. Li cihanê jî ber şerê heyî gelên ku bêzar bûne êdî li Iraq, Lubnan, Fransa û heta Îranê dest bi serhildanan kirin."

Rewşa koçberan demê dirêj e di rojê Tirkîyeyê de ye û ev mijar jî di encamnameya HDK'ê de wiha hat nixandin: "Îro erdnîgarî bi guhertinên demografîk ên mezin re rû bi rû ye. Sedema vî krîza avhewayê ser-

werên cihanê ne. Ev kesên şerxwaz bi şerê ku derdixin, bi talana ku li ser çavkaniyên xwezayê pêk tînin di heman demê de dibin sedema koçberîyê mezin. Kesên tîn koçberkirin mecbûr dimînin ku bi kedeke erzan bixebitin, keda wan tê çewisandin û dibin hedefa êrişên nijadperestan."

'Vîna gel hat xespkirin'

Mijare din ku di kongreyê de hat nîqaşkirin tayînkirina qeyûman bû. Vê mijarê di encamnameyê de jî wiha cih girt: "Rejîma qesrê li Tirkîyeyê jî ber pirsgerêkên siyasî, îktîsadî û civakî ku sedema wan ew bi xwe ye, êdî nema dikare xwe li ser lingan bigire. Bloka AKP û MHP'ê jî bo krîza heyî derbas bikin di bin navê bekayê de zêdetir serî li tundiyê didin û dixwazin ku muxalefeta demokratîk bifetîsin. Li Kurdistanê şaredarên ku bi dengê gel hatin hilbijartin di bin navê qirkirina siyasî de ji peywîrê hatin girtin û îradeya gel

hat xespkirin û qeyûm tayîni vî îradeyê hat kirin. Lê pêvajoya nîşanî me dide ku dê ev tayînkirina qeyûman tenê bi şaredariyên HDP'ê sînodar nemîne û dê di fersenda ewil de şaredariyên Enqere, Stenbol û her wekî din jî bî desteserkirin."

'Tînazên xwe bi gel dîkin'

Her wiha di encamnameyê de qala şideta li hemberî jinê û bînpêkirina mafê kedkaran û karkeran jî hat kirin û wiha hat bilêvkirin: "Bloka AKP -MHP'ê tenê nûnerên komeke biçûk a kesên bijarte yê oligarşik in û ji bo dewlemendkirina koma xwe ya biçûk tîdikoşin. Lê ji bo kedkaran jî wekî ku tînazên xwe bi wan bikin gotin 'me ji bo we jêstek kiriyê' û muçeyê aşgarî wekî 2 hezar û 324 TL diyar kirin. Îktîdara ku kesên ji ber krîza aborî întîhar dîkin, ji nedîtî ve tê daneyên di warê aboriyê de jî wekî rewşa baş nîşan didin û derbas dibin."

Jinan encamname aşkera kir

Meclîsa Jinan a HDK'ê bi xebatên xwe jî jinên Tirkîyeyê re bû mînak. Bi tecrûbeyên xwe yê bi salan xebatên xwe geştir kirin. Herî dawiyê jinan 10'emîn konferansa xwe ya HDK'ê pêk anî. Di konferansê de xebatên ku hatin kirin hatin nixandin û ji bo pêşerojê jî plansazî hatin amadekirin. Nîqaşên ku di konferansê de hatin kirin wekî encamname bi raya giştî re hatin parvekirin. Çend biryarên ku di encamnameyê de cih girtin wiha ne:

"Meclîsê Jinan a HDK'ê dê di sala 2020'an de li dijî kuştina jinan, xespkirina destkeftiyên jinan, êrişên zayendî û hişmendîya dewletê, tîkoşîna xwe bidomîne. Ji bo astengiyên li pêş debara jinê heyî bî rakirin, ji bo heqê wekhev û karê wekhev, bê qebûlkirin, ji bo mafê rêxistina xebatê bê parastin û ewlehiya wê bê kirin, ji bo kreşan bikin xizmeta civakê, ji bo keda malê bê dîtin, xebatên bi rêxistinê divê bî kirin. Konferansa me, li aliyekî polîtîka û xebatên dema pêş diyar dike û bi rêxistinê dike, li aliyê din jî kêmasî û nebesiyên dema borî bibîr dixê û ji bo dubare nebin xwe li gor wê ji bo pêşerojê amade dike."

3 hezar û 286 kes wenda ne

Piştî êrişên li hemberî Bakur û Rojhilatê Sûriyeyê gelek kiryarên dijîmîrovî pêk hatin. Bi sedan kes jiyana xwe ji dest dan, birîndar bûn û bi hezaran kes koçber bûn. Her wiha 3 hezar û 286 kes jî wenda ne. Ev kes ji Kobanê, Efrîn û Cizîrê hatine revandin. DAÎŞ'ê 544 kes, komên Îtîlafa Watanî ya Sûriyeyê 2 hezar û 368 kes û dezgehên ewlekariyê yê rejîma Sûriyeyê 374 kes revandin. 8 kes jî li herêmên di bin kontrola HSD'ê de wenda bûne.

Fermandarê Giştî yê Hêzên

Sûriyeya Demokratîk (HSD) Mazlûm Ebdî, diyar kir ku li herêma Bakur û Rojhilatê Sûriyeyê 3 hezar û 286 kes heya niha ji aliyê çetayên cuda ve hatine revandin û aqûbeta wan nayê zanîn. Fermandar Ebdî, destnîşan kir ku ji bo aqûbeta windayan bê zanîn, der barê aşkerakirina sîcan de dê komîsyoneke lêpîrsînê bê avabikin û got: "Ev komîsyon dê failên van bûyeran derbixin holê û bi raya giştî re parve bikin."

QAMIŞLO

Destkeftiyên kurdan di metirsiyê de ne

Bi kedeke mezin û bedelen giran li Rojava pergaleke nû ya jiyane hat avakirin. Di qada siyasî, aborî, tendurîstî, leşkerî, perwerde û civakî de pergaleke nû û pêşketinê mezin ên ku li tevahiya cihanê bibe mînak hat afirandin. Ne tenê li Rojava li her çar parçeyên din jî destkeftiyên gelek bi nîrx derketin holê. Lê niha di siyaseta ku li her çar parçeyên Kurdistanê de ji hêla metingeran ve tê meşandin hemû destkeftiyên kurdan di bin metirsiyê de ne.

Ji bo parastina destkeftiyên ne tenê li Rojava li parçeyên din jî her tim banga yekitiyê tê kirin. Endamê Buroya Têkiliyan a Partiya Yekitiya Demokratîk (PYD) a herêma Dêrikê Nayif Hesen di nixandînan xwe de bal kişand ser parastina destkeftiyên û got: "Ji bo parastinê pêwîstî bi yekitiyê heye."

Partiyên siyasî yê ji bo berjewendiyên xwe yê kesane û partiya xwe dixebitin bû mijara nixandînan Hesen û wiha bilêv kir: "Avakirina yekitiyê erka hemû beşên civakê, aliyan siyasî, oldar, rewşenbîr û rûspiyên eşîran e."

Gavên erênî bavêjin

Hesen diyar kir ku li gor hewcedariyên demê, partiyan siyasî gavên

têr û berbiçav neavêtine û wiha anî ziman: "Hin alî û partiyan siyasî gavên têr û berbiçav neavêtine. Di dema li hemberî kurdan komkujiyek pêk tê hincetên ne rast nîşan didin. Divê kurd helwesta xwe bikin yek û banga Mezlûm Ebdî ya yekitiya kurdî bi cih binin û gavên erênî ji bo yekrêziya kurdî bavêjin."

Yekitiya axa xwe ava bikin

Hesen, di axaftina xwe de li ser hewcedariya yekitiyê rawestîya û

got: "Hewldanên avakirina yekitiya kurdî divê di çarçoveya Rojava de sînodar nemîne. Divê partiyan kurdistanî li her çar parçeyan yekitiya axa ava bikin. Ji ber ku destkeftiyên gelê kurd li Rojava û başûr di metirsiyê de ne, hin partî erka ji wan tê xwestin bi cih naynin, ji ber ku bi dewletên mêtigerên Kurdistanê ve girêdayî ne. Ya girîng di vî pêvajoyê de yekitiya gel û parastina destkeftiyên e ku bi xwîna şehîdan hatine qezenckirin." QAMIŞLO

Dev ji şandina leşkeran berdîn

Nîqaşên li ser şandina leşkeran a Libyayê bi her awayî didomin. Nûnerê Taybet ê Neteweyên Yekbûyî (NY) yê Libyayê Hasan Salame, banga "Ji Libyayê dûr bisekinin" li welatên biyanî kir. Salame, piştî civîna Koneya Ewlehiya NY'ê daxuyani da û bang li welatên ku piştigiriya her du aliyên dike jî kir û ev tişt got: "Destên xwe ji Libyayê vekîşin, welat jixwe ji mudalxeyên derve gelek êşê dikişîne."

Salame, tîkildarî êrişa ku li Trablûsê li dijî dibistanekê pêk hatibû û 30 kesan jiyana xwe ji dest dabû jî axivî û hevalbendên Artêşa Neteveyî ya Libyayê ya di bin kontrola General Xelîfe Hafter de berpîrsyar dît. Salame, herî dawî jî da zanîn ku tiştên gelên Libyayê dijîn li ber çavan nayê girtin û ev tişt got: "Li Libyayê tîra xwe çek hene, pêwîstiya wan bi çekan tune ye. BRUKSEL

Felemez Ulug

Têkiliya berjewendiyar

Serokomarê tirk Recep Tayîp Erdogan û Serokdewletê Rûsyayê Vladimir Pûtîn di 8'ê çileyê de li bajarê Stanbolê ji bo vekirina boriya gazê a Turk Akimi li hev civiyan. Ev hevdiîna ku ji bo herdu welatan pir girîng e di bin siya nakokî û pevçûnên di navbera Amerîka û Îranê de pêk hat.

Armanca Rûsyayê ji despêkê ve ew e ku ji bo bikaribe gazê derbasî Ewropayê bike ji derveyê Ûkraynayê rêyê alternatîf peyda dike. Her wiha Tirkîye jî, ji bo derbaskirina gazê rêyek heja bû. Bi vê ve girêdayî Tirkîyeyê dixwest ji bo xwe jî gazê bigire. Lewma ev xeta ku di navbera Rûsya û Tirkîyeyê de hat vekirin, ji bo Rûsyayê pir girîng bû û li gor vê girîngiyê jî bi awayekî hesas û baldar rêveberiya Kremlînê ev pêvajoyê dan meşandin.

Bê guman ev pêvajoya ku di 10'ê cotmeha 2016'an de bi peymanê herdu dewletan hat îmzekirin, des pê kir piştî çar salan bi dawî bû. Ev pêvajoya çar salên ku projeya avakirina xetê berdewam dikir, di heman demê de pêvajoya herî baş a têkiliyên di navbera Tirkîye û Rûsyayê de bû. Ev yek jî nixandînen Rûsyayê yê ji bo vê pêvajoyê tek neçe, di hin mijaran de li ruxmî ku wek Tirkîyê nafikire jî bêdengmayîna wê piştrast dike. Bê guman rêveberiya Tirkîyeyê jî di ferqa ve de ye ku ew bi saya van peymanên di navbera herdu dewletan de hatine îmzekirin, dikarin li herêmê piştigiriya Rûsyayê werbigirin. Ev jî bi xwe re tekiliyê stratejîk ti carî dernaxe holê.

Di van salên dawîn de ji bo asta têkiliyên di navbera herdu dewletan de bi pêş ketiye, veguherin asteke stratejîk, li Sûriyê û Lîbyayê hevkarîyê dikin. Lê rastiya Rûsya û ya Tirkîyê jî hev pir dîrin. Ne gengaz e ku ew herdu dewlet jî derveyê mijarên aborî, çandî û bazirganiyê ve bikaribin di asta dîplomasiyê û leşkerî de peymanên stratejîk bi pêş bixin. Her çiqas di vê mijarê de daxwaza dewleta tirk hebe jî, ji ber rewşa wê ya navneteweyî ew jî nikare zêde pêş ve biçê. Rêveberiya Rûsyayê jî di ferqa heza Tirkîyeyê ya lawaz û bêkontrol de ye ku bi pêş dikeve. Lewma armanca wan ew e ku di vê pêvajoyê de bi saya Tirkîyeyê wê bikaribin çiqas xwe li herêmê bi cih bikin. Di rewşa heyî mirov dikare bêje di vê mijarê de herdu dewlet jî dixwazin destê hev xurt bikin.

Di halê heyî de bi vekirina boriya gazê a Turk Akimi ve Rûsya gihîşt armanca xwe. Têkiliyên bi saya vê peymanê ve pêşketin di hin mijarêndin de jî herdu dewlet nêzi hev kirin. Lê rewşa li Sûriyeyê tê jiyîn û pêşketinên li Lîbyayê bi pêş dikevin li ber çavan e. Her çiqas ev herdu dewlet xwe nêzi hev bidin nişandan jî berjewendî û kevneşopiya wan nahêle ku ew di heman eniyê de bimînin.

Pûtîn beriya ku biçê Stenbolê serdana Şamê kir. Ji ser Sûriyeyê re derbasî Stenbolê bû. Bê guman di dîplomasiya navneteweyî de wateya vê heye. Ez bawer dikim rayedarên tirk jî encam jî ve hemleya Pûtîn dixwistin.

Wek me li jor jî got, li herêmê nakokiyên Amerîka û Îranê gavêk din pêş de çûn û kûrtir bûn. Lê dema mirov rewşa herêmê digire ber çav û bi wê ve van pêşketinên tîn jiyîn dinixîne, wek tê gotin di navbera van herdu dewletan de şerekî germ wê di vê pêvajoyê de neyê jiyîn. Dîsa mîna berê dê hev tehdît bikin li hin deveran êrişî baregeh ango leşkerên hev bikin lê dê jî vê pêşdetir neçin. Di herêmê de rewşa herdu dewletan dest nade ku şerekî germ bi pêş bikeve.

Ev yek jî bi kêrî Rûsyayê tê. Rûsya li herêmê bêdeng û bi zanebûn tevdiqere û dizane pêdivî û lawaziyên dewletên herêmê çî ne. Li gor wê nêzi wan dibe û li gor berjewendiyên xwe dixwaze wan bikar bîne. Bi vekirina vê boriya gazê jî edî Tirkîye jî di vî warî de bi Rûsyayê ve tê girêdan. Li gel dewletên din Rûsya bi siyaseta xwe ya nerm û ji guhertinan re vekirî li herêmê digihîje armanca xwe.

Di şerê serweriyê de merhaleyeke nû

Çîroka kurdan a bi Qasim Silêmanî re di sala 1979'an de bi serhildana Mahabadê re dest pê dike. Ji wê salê vir ve, di hemû komkujiyên li hemberî kurdan de ew heye

Mehmet Şahin

Piştî ku serweriya DAIŞ'ê ya li ser xakê bi dawî bû, hêzên li pey serweriyê ne dest bi şerê hev kirin. Kuştina bi sûtqestê ya yek ji rêveberên herî girîng ê leşkerî û siyasî yê Îranê Qasim Silêmanî û Fermandarê Haşdî El Şabî Mehdî El Muhendîsî li Bexdayê nişan dide ku dê Şerê Cihanê yê Sêyem ê li Rohhilata Navîn girantir û berfirehtir bibe.

Ayetulah Alî Hamaney ji hêla hişmendî û bîrdozîyê ve ji bo şoreşa îslamî ya Îranê çiqasî girîng be, Silêmanî jî ji hêla leşkerî, ewlehî û parastina rejîma îslamî ve ewqasî girîng e. Lewre, Silêmanî ne fermanderê jî rêzê ye, rasterast bi Alî Hamaney ve girêdayî ye. Ew û Elî Hamaney hevûdu temam dikin. Ji ber ku her tim bê fikar û bi awayekî canfeda paêzvanîya rejîma îslamî kiriye û ji ber lêhengî û fedekariya wî li Îranê jê re digotin şehîdê zindî.

Fermandarê xeyalet

Di çarçoveya plansaziya parastina rejîmê de şerên Îranê yê asîmetrîk û yê bi destê wekîlan li derveyê Îranê dihatin meşandin hemû di bin fermandarî û bi plansaziya Silêmanî de pêk dihatin. Lewre, pê-naseyên 'fermandarê xeyalet, şûrê Îranê yê Rohhilata Navîn û hwd.' belesbebe lê nehatine kirin û hedefgirtina wî jî ne teseduf e. Fermandarê gelek hêzên nepenî û paramîletêr ên pîvanenas û xwînrij bû. Berpirs û ko-ordînatore hemû kiryarên derhiqûqî yê dewleta Îranê yê Rohhilata Navîn û rêveberê

stratejiya şerê asîmetrîk ê li Iraq, Yemen, Lubnan, Afganistan û Filistinê bû.

Dijminê sondxwarî ye

Çîroka kurdan a bi Silêmanî re di sala 1979'an de bi serhildana Mahabadê dest pê dike. Di 22 saliya xwe de bi dijberî û zordariya xwe ya li dijî serhildêrên kurd dikeve çav û pêlik bi pêlik payebilindbûna wî dest pê dike. Ji wî salî vir ve ye di hemû komkujiyên li dijî kurdan de li ber perde nebe jî di piştî perdê de ew hebûye.

Yek ji kiryarên wî yê li dijî kurdan ên herî girîng jî di referandûma Başûr a 2017'an de pêk hat. Kerkûk jî di nav de di windakirina ji sedî 40 erdnîgariya başûrê Kurdistanê de rola sereke ya Silêmanî bû. Ji milekî ve berê çeteyên xwe yê hêzên Heşdî Şebî da wargehên Kurdistanê, ji milê din ve bi gefxwarin û şantaj-tifaqa PDK û YNK'ê tune kir û nakokiyên di navbera wan de heyî kûr kir û mixabin wekî her

carê bêtifaqiya civaka kurd careke din ji serkeftina xwe re kir bîngeh. Lewre ji bo kurdan Silêmanî dijminê sondxwarî yê kurd û Kurdistanê ye.

Dewleta Îranê û dewleta tirk bi sûtqastên derhiqûqî gelek serok û rêberên kurd û muxalîfên xwe qetil kirin. Îsraîl, Rûsya û Amerîka demêke dirêj e di qada navneteweyî de serkeşîya vê rêbaza kirêt dikirin. Lê ya girîng van dewletan heta niha ev kiryarên xwe yê kirêt tu carî qebûl nedikirin û nedigirtin ser xwe.

Şerê Cihanê yê Sêyemîn

Belê Şerê Cihanê yê Sêyemîn roj bi roj kûrtir dibe û erdnîgariya Kurdistanê jî di navenda vî şerî de cih digire. Xeterî û metirsî herî zêde ji bo civaka kurd hene. Lewre herî zêde pêdiviya civaka kurd bi baldariyê heye. Pêdivî bi girtina bergiriyên civakî yê pêwîst heye. Rewşên kaotîk bi qasî ku di xwe de gelek metirsîyan dihebin ewqasî jî fersendan jî di xwe de dihebin. Kî bi

hêz be û bi disîplineke rêxistinî tevbigere ji pêvajoyên kaotîk serkeftî derdikeve. Ev heqîqetêke diyalektîkê ye.

Ev heqîqet bi awayekî zelal jî me re wiha dibêje: erdnîgariya Kurdistanê careke din bê hemdê kurdan dibe qada şerê hêzên hegemonan. Heke civaka kurd dawî li parçebûna xwe neyê û tifaqa xwe ya neteweyî pêk neyê dê careke din bi berdêlên herî giran re rûbirû bimîne. Heke civaka kurd yekitiya xwe ya neteweyî pêk bîne û di nav tifaqa neteweyî de tevbigere dê karibe xwe û welatê xwe biparêze û destkeftiyên xwe zêde bike.

Bi mudaxaleya pergala kapitalîst 200 sal in li Rohhilata Navîn bûye gola xwînê. Diyar e ku heta dawî li mudaxaleya pergala kapitalîst neyê dê herîkîna xwînê bi dawî nebe. Kurd bi tifaqa xwe ya neteweyî dikarin ji neteweya demokratîk re pêşengî bikin û dawî li hewldanên pergala kapitalîst ên kirêt û xwînrij bînin.

Herêm bûye cihê sixuriya welatan

Ligel ku parlamentoya başûrê Kurdistanê di sala 2003'yan de ji bo derxistina artêşa tirk a ji axa herêma Kurdistanê biryar girt jî, niha zêdetirî 20 baregehên leşkerî û sixurî yê dewleta tirk li herêmê hene û heta niha ev biryar nehatiye bicihanîn.

Serokên fraksiyonên Komela Îslamî, Tevgera Goran û Yekgirtûya Îslamî yê li Parlamentoya Herêma Federal a Kurdistanê tîkildarî mijarê gotinê divê rêz jî axa welatên din re bê girtin.

Bombardûmana li ser herêmê û bicihkirina baragehên leşkerî yê li herêmê, ji hêla serokê Fraksiyona Komela Îslamî ya Kurdistanê Ebdulîstar Mecîd ve hatin rexnekirin û wiha hat gotin: "Em li dijî hemû destdirêjiyên welatan ên li ser herêma Kurdistanê ne. Divê hikûmeta Iraqê û ya başûrê Kurdistanê hatina leşkerên derve û bombardûmana di nav axa welat de asteng bikin. Li gor peymanên navneteweyî, tu dewlet nikare di nav sinorên

welatekî din de bombardûman bike yan jî mudaxele bike. Heke hêzên welatên neyar jî bin divê rêz jî xaka welatê din re bigirin."

Serokê Fraksiyona Yekgirtûya Îslamî ya Kurdistanê Ebubekir Heledenî jî li ser mijara parlamentoyê rawestiya û diyar kir ku Desteya Serokatiya Parlamentoyê ev mijar nekiriye bernameya xwe û paşguh kiriye.

Heledenî wiha dom kir: "Axa Iraq û herêma Kurdistanê ji aliyê hêzên mezîn û welatên cîran ve her tim tê binpêkirin. Hine caran dest diavêjin nav karên navxweyî yê herêmê jî. Herêm bûye qada çûn û hatina dezgehên ajan û sixuriya welatan." Serokê Fraksiyona Tevgera Goran Elî Heme Salih jî anî ziman ku bi salan e dewleta tirk û welatên din axa herêma Kurdistanê bombebaran dikin, destwerdana van welatan ne qanûnî ye û wiha axivî: "Heta niha jî biryara parlamentoyê ya ji bo derxistina hêz û welatan ji nav xaka herêma Kurdistanê nehatiye bicihanîn." **SILÊMANÎ**

Pentagon ket lîsteya terorê

Piştî kuştina fermandarê Hêza Qudsê ya Parazvanên Şoreşê yê Îranê Qasim Silêmanî û fermandarê Heşdî Şebî Ebû Mehdî el Muhendîsî aloziya di navbera Îran û Amerîkayê de her ku diçe kûrtir dibe. Parlamentoya Îranê di civîna xwe ya hefteya borî de, Wezareta Parastinê ya Amerîkayê û hemû artêşa Amerîkayê xist nav lîsteya terorê. Her wiha di heman demê de jî Îranê li baragehên DYA'yê li Iraqê xist.

Li gor biryara parlamentoya Îranê, hemû endamên Pentagonê, rêxistinên girêdayî Pentagonê, fermandarên artêşa Amerîkayê û kesên fermana kuştina Qasim Silêmanî dane, li lîsteya terorê zêde kirin. Artêşa Muhafizên Şoreşê yê Îranê, bi fuzeyên balîstîk li barageha DYA'yê ya li Ayn El-ESad a Iraqê xist. Muhafizên Şoreşê daxuyanî da û got: "Çavkaniyên êrişên bi dijminî yê li dijî Îranê dê bibin hedef. Ger ku DYA bersiv bide, dê êriş me hêj diwartir bibe." Rayedarên DYA'yê jî daxuyanîyek da diyar kir ku ti zirar nedîtine. **BEXDA**

Jon Tirkan nav guherandin

Dema ku pirsgirêk û şerên alayan ên navxweyî diqedin, alay vê carê bi gelemperî berê xwe didin ermen û girseyên wek wan ên mesîhî. Kiryarên alayan ên bi vî rengî bi tundî heya şoreşa Jon Tirkan berde-wam dikin. Heya dema Jon Tirkan (1908), pirsgirêkên herêmê her diçe zêde dibin. Serekên eşîran ên ku di bin serweriya

Siltan Ebdulhemîd de bûn, peyderpey dest didan ser gund, mal û milkên ermen, suryan, keldan, nestûr û ezidiyan. Di van rojan de bi taybetî ermen êdî berê xwe didin Rûsya û Amerîkayê. Çûyîna wan a li van welatan karê eşîran hîn hêsantir dikin. Dema ku Jon Tirk dibin desthilatdar, hewl didin ku alayan ji holê rakin, ermen jî di van rojan de bi du xwestekan derdikevin pêşiya

Jon Tirkan: radestkirina mal û milkên wan ên desteser kirî û tesfîyekirina alayan.

Tehdê li gel kirin

Di wilayeta Wanê de (di sêgoşeya Panos, Erdîş û Elcewazê de) Huseyn Paşayê Heyderî, (di sêgoşeya Erdîş, Bêgirî û Giyadinê de) Elî Axa û Qulixan Axayê Ademî, (di sêgoşeya Milazgir, Kop û Panosê de) Rizayê Xalit; di wilayeta Erziromê de (di sêgoşeya Dutax, Panos û Mûşê de) Ebdulmecîd Begê Sîpkî, (di sêgoşeya Bazîd, Îdir û Giyadinê de) Biroyê Heskê Têlî ew kes bûn ku herî zêde tehdê li ermenan dikirin. Li ser dozvekirina dewletê, piraniya van serekên eşîran direvin Îranê. Lê paşê dewlet wan efû dîke û ew jî dîsa vedigerin herêmên xwe¹. Mirov dikare bibêje ku Jon Tirk her çiqas piraniya kiryarên Ebdulhe-

mîd ji holê rakin jî zêde dest nadin Alayên Hemîdiyê, tenê di sala 1910'an de navên wan vediguherînin û dixin "Alayên Eşîretan" an jî "Alayên Eşîretan ên Siwarî" û jî artêşa navendî serleşkeran dixin nav wan, bi vî şiklî jî kontrola dewletê ya li ser alayan bêhtir qewî dikin. Çend meh şûnde jî dewlet, di bin navê "Artêşa Herêma Bakur" û "Artêşa Herêma Başûr" de heman alayan dabeşî du beşan dîke û serleşkeriya yekîneyên bakur didin Kor Huseyn Paşayê Heyderî û serleşkeriya yekîneyên başûr jî didin serekên eşîra miliyan. Bi vî dabeşkirinê mebesta dewletê ew bû ku li bakur li hemberî ûris û li başûr jî li hemberî îngilîzan benedike ewlehiyê ava bike.

Nerazîbûna Alayên Eşîran

Alayê hê di serî de ji kiryarên Jon Tirkan qet razî nabin. Mînak, dengbêjê êwrê Mistefayê Xelê Heyran di kilama xwe ya bi navê "Şerê Selanîk"ê de dibêje ku qasîde windakirina Selanîkê "Bînbaşî û Yuzbaşiyên Mekteplî" ne ku qismek ji alayên eşîran jî di bin emrê wan de bûn². Aliyê Jon Tirk ên sekuler her dem ji bo Alayên Eşîran sedema nerazîbûna li hemberî dewletê bû. Piştî Şerê Balkanan, kurd êdî dikevin nav tevgerê cuda. Di van salan de piraniya kurdan di bin banê "Komeleya Alîkarî û Pêşketinê ya Kurd" (KAPK)³ de dicivin. Li wilayeta Diyarbêkirê çî dijberên malbata Pîrîncîzadeyan⁴ hebûn hemû derbasî aliyê KAPK'ê dibin. Paşê alayên İbrahîm Paşayê Milîlî ye ku jî Jon Tirkan derbe xwaribûn jî dîsa derbasî aliyê KAPK'ê dibin. Her wiha li wilayeta Bedlîsê jî Alayên Eşîran ên ku di bin bandora şêxên xalidî de bûn, bi awayekî veşarî êmla (meyl) xwe didin ser KAPK'ê. Çendekî şûnde jî malbata Bedirxaniyan Huseyn û Kamil ên ku ew demek bû li Sêrt û Wanê rêvebir bûn, firarî rojhilatê Kurdistanê dikin. Li wir Simko û Seyîd Taha dibînin. Ebdurezaq Bedirxan ê ku ew çendek bû li Moskowê penaberê polîtîk bû, di bin mahiyeta çarê ûris de derbasî rojhilatê Kurdistanê dibe⁵. Li

vir nameyan ji serekên Alayên Eşîran re dişînin; ji van serekan yek jî Kor Huseyn Paşayê Heyderî ye. Lê ew jî Kamil Bedirxan re dide xeberan û dibêje: "Ez namûsa misilmanan pêşkêşî ûris nakim. Ji ber ku ez ne 'bij' im." Lê dema çend sal şûn de diçe rojavayê Kurdistanê û li wir çav bi Kamiran Bedirxan dikeve, vê carê jî li ser çavên xwe dixê û dibêje: "Min wê demê xeta kir". Şairê kurd Cegerxwîn şahidê vê lehze ye⁶.

Serhildana li Bedlîsê

Armanca KAPK'ê û Bedirxaniyan li Kurdistanê pêkanîna serhildaneke gelemperî ye, lêbelê jî bilî Bedlîsê serhildan pêk nayê. Di sala 1914'an de bi pêşengiya Mela Selîmê Hizanî, Seyîd Elî û Şêx Şabedîn serhildanek pêk tê. Di destpêka serhildanê de gotineke Mele Selîm

başkêş e, dibêje: "Ey millet! Hûn ji bo Bedlîsê waliyek dixwazin? Ha ji we re Hecî Mûsa Begê Motkî (Xweytî) ..."⁷ Her çiqas alayên di bin emrê Hecî Mûsa de bi awayê fermî di nav pergala "Alayên Eşîran" de nebû jî, bi şiklekî nivfermî jî aliyê dewleta Osmanî ve dihat nasîn. Em dibînin ku Hecî Mûsa Beg bi awayekî têkilî vê serhildanê bûye. Alayên Eşîran ên din zêde tevli serhildanê nabin, lê hema qet nebe alîkariya dewletê nakin ji bilî Silêmanê Mamê. Silêmanê Mamê, serekê alayên eşîra Ademan a herêma Erdîşê bû. Dema serhildanê perçiqandî, Şêx Şabedîn jî bo derbasbûna rojhilatê Kurdistanê direve Geliyê Zîlanê. Li vir dewlet bi alîkariya Silêmanê Mamê⁸, Şêx Şabedîn li gundê bi navê Sogitliyê dîl digire, dibe Bedlîsê û li wir darda dike.

Çavkanî:

- 1 - Klein, Hamidiye Alayları-İmparatorlugun Sınir Boylari ve Kurt Aşiretleri, r.276-278
- 2 - (...) şer giran e, şerê Dordincî Ordîyê şerê kurdan e, kurd ecemî ye nezan e nîzan e zîmanê çar mektebliyan e, mektebliya dînê xwe firotin bi peran e Eskerê te eskerê Jon Tirkan e, eskerê min eskerê emeliyan e emelî li dinyayê bêxweyî bêxwedan e Muhefeziya wan ji Anadolîyê béguman e, îmdada wan jor Xweda ye, jêr pêşiya wan sêsîd jinên lazan e (...)
- 3 - Bi tirkî jê re digotin: "Kurd Teavun ve Terakkî Cemiyeti".
- 4 - Vê malbata ku aliyê dê ve Ziya Gokalpê tirkperest jî endamê wê bû, di wilayetê de İttihat ve Terakkî Cemiyeti

(Komeleya Yekîtî û Pêşketinê) temsîl dikir.

- 5 - Wê demê sînore Rûsyayê heya Tebrîz û Xoyê daliqiye. Yanî beşeke rojhilatê Kurdistanê di nav sîronên împaratoriya Rûsyayê de ne. Bedirxanî jî direvin diçin Xoy û Tebrîzê.
- 6 - Cegerxwîn, Hayat Hikayem, wergêr: Gazi Fincan, Evrensel Basım-Yayım, İstanbul, 2003, r.54
- 7 - Nevzat Bingol, Bitlis İsyani ve Şeyh Selim, Do Yayınları, İstanbul, 2013, r.9
- 8 - Dengbêj Ebdurehmanê Panosê: "...lêbelê jî bona rizaya Xwedê bê Silêmanê Mamê koka te biqele Ma tu nizanî seyîd e bê ayîk in te cawa daye pêşiya sê tabûr esker Digerîni lê belê jî bona Xwedê li her çar çiqê Geliyê Zilan.

Sal bi sal xwezî bi par

Şêrgele

*Dema em biçûk bûn
xeyalên me mezî bûn,
Em mezî bûn, xeyalên me jî
biçûk bûn...*

Salek din jî ji emrê me çû, angû me piştî salek din jî şikand. Her sala ku derbas dibe em jî pîr dibin. Yanî cihana ku em tê de ne jî pîr dibe. Ev pîrbûn kevinbûnê jî bi xwe re tîne. Li aliyekî dema tu dinîhêrî, di vî dema teknolojiyê de her tiştê kêlî bi kêlî nû dibe. Lê li aliyê din di jiyana mirovan de dubarebûn heye. Teknolojiyê jî aliyekî ve jiyana mirovan hêsan kir, ji aliyekî ve jî mirov ji hev dûr xistin. Îro çî de-vera tu bixwazî tu dikarî xwe bigihîniyê. Yanî li ser internetê her tişt di destê te de ye. Lê xuyaye ku ev yek jî mirovan têr nake. Lewma gelek kes jî jiyana xwe nerazî ne.

Ji ber ku di her axaftinê de behsa cejnên berê, salên berê û demê berê tê kirin. Eger jiyana hesan be çima mirov li demên berê digere? Îro di destê her mirovî/ê de telefon heye. Telefon jî bê internet nema bi kêr tî. Li gorî zanyaran jî wê di çend salên pêşiya me de mirov bê internet nema karibe derkeve derve. Lê ez dixwazim li vî derê behsa demên berê bikim. Berê telefonên malan jî tînebûn, lê jiyana hebû. Di vî jiyana de parvekirin zêde bûn. Eger em rojekê telefonan deynin aliyekî jiyana dimeşe gelo?

Ev yek zehmet e. Ji ber ku her mirovek di nav rojekê de nêzî sed carî li telefona xwe dinîhêre û pê dadikeve. Ev yek jî jî jiyana mirovan diçe. Pergaleke bi vî rengî afirandîna ku her kes kirine koleyê xwe. Çerxek çekirine divê tu jî di nav vî çerxê de bî. Kesê ku li derve bimîne dibe biyanî. Îro li ser cihana internetê civakek hatiye avakirin. Tê ferz kirin ku her kes têkeve nav vî civaka sexte. Yanî civaka ku tenê nivîsandîna hebe. Hiskirin, nêzikbûn û hevaltîya nêzîkê de tune ye. Li aliyekî bi milyonan kes li ser internetê hevalê te ye, lê li aliyê din kes li dora te tune ye. Di cihana îro de her yek jî me bûye koleyê pergala kapitalîzmê. Pergala kapitalîst biryarê dide tu kîjan kincî li xwe bike û çawa tevbigere. Bi vî pergale re tu dibe parçeyek ji kapitalîzmê. Armanca vî pergale ew e ku mirovan ji hev dûr bixe û jiyaneke egoîst ava bike. Îro rewşa li cihanê jî nêzîkê vî diçin. Mesela berê gund hebûn û jiyana bajariyan hebû. Lê îro her der bûye jiyana bajariyan. Li gundan jiyaneke komunal û berhemdar hebû. Pergala kapitalîst ev jiyana daqurtand. Hema hema li ber tu nebûnê ye. Mirov dixwazin jî gundan û jî jiyana wê birevin. Bi vî yekê re xwe davêjin paşla kapitalîzmê.

Difikirin ku çiqasî jî xwe dûr bikevin wê ewqasî bi pêş bikevin. Encama wê jî xuyaye. Eger tu jî gundê xwe, ji cih û warê xwe derkevi, tu yê jî nasname û çanda xwe dûr bikevi. Wê demê tu yê bibî kesayetekê bê esil! Jiyana bi xwebûnê xweş e. Tu çiqasî yê/a xwe be, tu yê ewqasî hebî.

Çekuya “zaza” bi hawayê nuştekî reya verîne hetê seyahê tirkî Ewliya Çelebî ra ameya şixulnayiş. Zazacîti zî reya verîne hetê Ebubekir Pamukçuyî ra dest pê kerd. Eno merdim eslê xwu de tirkperest o

Ma xwu rê ciya bin!

Roşan Lezgîn

Ena çekuya “zaza” ke semedê ma yena vatiş, bi hawayê nuşteki reya verîne hetê seyahê tirkî Ewliya Çelebî (1611-1678) ra ameya şixulnayiş. Neke sey name yan çekuyêka xwusere, nameyê **kurdan** het sey îzafê Seyahetname de nušta. Wexto ke behsê Çewlîgî keno, vano **“Ekrâd-ı Zaza”** û **“aşîret-i Zaza”**. Yanî, vano “kurdê zaza” û “eşîra zaza”. Beno ke Ewliya Çelebî ena çeku metnanê erebkî ra girewta. Çimki çend metnanê ereban de çekuya **“Zûzan”**, **“Zewazan”** û **“Zûzan el-Ekrad”** viyarena. Ewliya Çelebî manaya **“kurdê zozana”** û **“eşîra zozana”** de şixulnaya. Wina aseno ke çekuya “zaza (zozan)” eslê xwu de nameyêko topografîk o. Labelê Ewliya Çelebî ra pey literatürê Usmaniyan de semedê ma kirdan/kirmancan/dimilîyan ameya şixulnayiş. Tirkan ra zî kewta fekê ma. Êdî gama ke ma bi tirkî xwu danê şinasnayiş, ma vanê **“Biz Zazayız.”**

Bi her hawayî îsbat beno ke nameyê ma yê etnikî “kird” o. Eno name manaya “kurd” de ya. Bi eynî tafuz, çekuya “kirmanc” zî muadilê çekuya “kurmanc”î ya. Çekuya “kurmanc/kirmanç” miyanê milê kurdî de semedê tebeqeyê dewijan yena vatiş. Coka raşt niyo ke ma kirdkî ra vajin kirmancî. Ez bi xwu nêvana.

‘Maz red nêkerda’

Ma ageyrin nameyê “zaza” ser. Nika ma zanê ke bi tesîrê tirkan eno nameyo topografîk teşmilê ma biyo. Êdî ma zî qebûl kerd. Ma lehçeya xwu ra vanê **“zazakî”** zî. Mi gore bikarardîşê enê nameyî de tu zerarêk çin o, xwura ez tim şixulnena. Yanî ma çekuya **“zaza/zazakî”** red nêkerda. Labelê enê dahîris serranê peyînan de seba ke tayê kesî vanê **“zazayî kurd nîyê”** û **“zazacîti”** kenê, coka biya problem!

Yew şîra ey...

Zazacîti reya verîne hetê Ebubekir Pamukçuyî (1946-1991) ra Swêd de, serra 1985 de bi vetîşê kovara **Ayre** dest pê kerd. Eno merdim eslê xwu de tirkperest o, şîranê tirkperestan nusneno. Mesela, yew şîra ey wina ya:

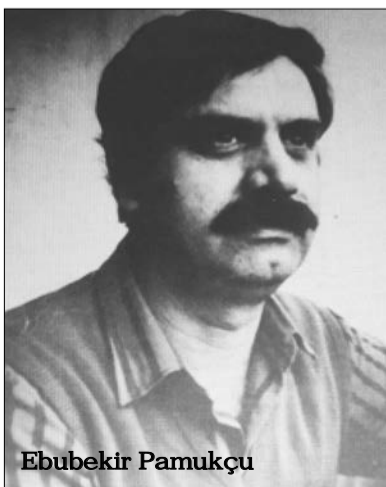
“BEN KİMİM?”

*Ben Oğuz’um, ben Oruc’um
Mertlerin beyi, Osman’ım
ben*

*Çaldıran’da, Ridaniye’de,
Mekke’de
Müslümanlar’ın beyi Ya-
vuz’um ben
At üstünde Mustafa Ke-
mal’im ben
Adımız Türk,
Dilimiz Türkçe,
Türk’üm, Türk’üm ben.”*

Lîderê zazacıyan nuştoxê enê şîrî yo. Demeyêk malimî keno, dima İstanbul de Muzeya Tewfîq Fîkretî de şixuliyeno. Çi semed ra biyo, bellî niyo, la 1983 de şîno Swêd. Uca vano **“Artık karar vermiştim. Ben bir Zazayım.”** Û dest bi zazacîti keno. Dima Koyo Berz, Mihem Himbêlij û Zülfü Selcan zî danê ey dima. Çiyo balkêş, enê her çar merdimî zî Malmîsanîjî dir têki liye de bî, piya kovaran de nuştene. Beno rika ey ra winî kerd! Welhasil, mesela biye derge. Nika zaf kesî semedê zazakî vanê **“Zaza dili”** û semedê xwu zî bi tirkî vanê **“Zazalar Kürt değil!”** Heta partî bile ronaya. Madem partîya xwu zî ronaya,

Ebubekir Pamukçu

ma xwu rê ciya bibin!

‘Zazayî hurr kurd ê’

Herçiqas tayê ferqanê ma-beynê kurmançî û zazakî de mubalexaya bikerê û tayê mulahezeyanê oryantalistan sey delil nişan bidê zî, eslê xwu de tu binge yan delilêko sehîh yê tarîxî, sosyalî, kulturî, zıwanî û etnikî çin o ke zazayî kurd nêbê. Zazayî hurr kurd ê. Coka zaf akerde yo ke **“zazacîti”** tenya yew tercîh o! Eynî seke Ebubekir Pamukçu vano **“Êdî mi qerarê xwu dabi. Ez yew zaza ya.”** Yanî qerarê xwu dayo, ti se kenê bike, vanê ma kurd nîyê. Axir wazenê bi teşwîqê dewlete bo, wazenê sedemanê bînan ra bo, kam ke vano **“ez kurd nîya”** xwu rê wina tercîh keno. Madem ke sey tercîh qerarê xwu dayo û kurdîti ra ciya benê, ma mîrasê xwu zî pare bikin!

‘Nameyê eşîra kurdan o’

Ma nameyan ra dest pê bikin. Nameyê “kird” û “kirmanc” xwura kurdî yê. Çekuya **“dimilî”** zî tarîx de îstbatkerde yo ke nameyê yew eşîra kurdan o. Labelê ma fek nameyê **“zaza”** û **“zazakî”** ra fek veranêdanê, ma zî semedê xwu şixulnenê. Coka ma enê nameyî zî pare kenê: **“zazakî”** û **“kurdîya zazakî”** yê ma, **“Zaza Dili”** yê înan.

‘Mohrê kurdîti esto’

Serra 1985 ra ver çî eserê edebîyatê ma yê nuşteki û vatişkî estê, pêro aîdê ma yê. Mesela, zazayê ke Peter Lerchî

fekê înan ra metnê zazakî nuştê, vanê... ma pêrû canmirdê **Kirdan î.** Nameyê kitabê Ehmedê Xasî **“Mewlidê Kirdî”** yo. Usman Efendiyê Babijî mewlidê xwu dayo Faiz Beg Bedirxanî, dima Celadet Bedirxanî çap kerd. Rojnameyê Roja Newe hetê korpewer Doxan Şêxhesenanî ra vejîyayo. Nînan hemine ser o mohrê kurdîti esto!

Ehmedê Xasî

‘Heme mîrasê ma yê’

Metnê ke kovar û rojnameyanê sey **Ozgurluk Yolu, Roja Welat, Devrimci Demokrat Gençlik, Medya Gunesi, Tirêj, Dengê Komkar, Armanç, Berbang, Hêvî û Berhem** de weşanîyayê heme mîrasê ma yê. Her çiqas Zulfu Selcan dima milîyetê xwu ra îstîfa bikero û bibo zazacî zî, nuştayê eyê kovara Hêvî de kurdane yê. Çimki nameyê nuştayê ey **“Folklorê Kurdî ebe zarava dimilkî”** yo. Eno zî mohrê kurdîti yo.

‘Milkê zazayanê kurdan ê’

Tarîxê zazacıyan 1985 ra dest pê keno. Coka enê tarîxî ra nat çî nusîyayo, ma do biewnîn alfabe û nasnameyê înan ra.

Eserê ke bi alfabeya kurdan nusîyayê û xwu sey kurd name kenê, otomatikmen milkê ma zazayanê kurdan ê, aîdê ma yê. Tiya ra pey zî çî eserî bêrê meydan, ancî peymê ma eno yo. Ma do biewnîn nasname û alfabe ra.

Çimki alfabe û îmlyayê ma yewbînan ra ciya yê. Şixulnayişê zıwanî zî ciya yo. Mesela, ma semedê **“dergi”** vanê **“kovare”**, ê vanê **“peseroke”**. Bi eno qeyde nika di zıwanî vira-zîyayê: zazakîya kurdî û Zaza Dili. Wa Zaza Diliyê xwu û peseroka xwu bigêrê, se kenê bikerê.

‘Ma xwu ra nêhesibnenê’

Ma bi xwu esla wayirtîya **“müstakil bir dil”** û eseranê zazacıyan û lîderanê înanê ke vanê **“Türküm, Türküm ben”** nêkenê, ma xwu ra nêhesibnenê. Wa zazacî zî esla eserê ke bi kurdîya zazakî ameyê meydan rê wayir nêvejîyê. Wa nuştayanê xwu de nêvajê **“Zaza dilinde ilk kitap Ahmet-i Hasi tarafından yazılmıştır.”** Çimki o kitab kurdî yo. Zazacî wa vajê **“Zazakî Dili önderimiz Ebubekir Pamukçu tarafından İsveç’te Piya dergisi ile başlar.”** Zazakî yê ma ya, Zaza Dili yê înan. Wa ma ra ciya bê.

Ronahiya Rojê

Berfin Dicle

Neyarên veşarî

Ez heyran, hûn çi dixwazin ji min? Qesem dikim bi navê xwedê yek armanceke min a nivîsê heye ew jî; bes pê dilê xwe aş bikim û bêhna xwe derxînim...

Ma qey hema kî a dilê xwe; bi du sê rêzîkên kurmanciya zelal û bi çend peyvên ku ji ber xwe ve li hev tî, li ser medyaya civakî nivîsandin, divê hema bibe nivîskar?

Her çi qas min gotibe: Ez ne yeka wisa bi pîr pergal im. Hema çi çax jî dilê min bê ez wê çaxê dinivîsim û pêre pêre li ser tora civakî diweşînim lê hê jî ti feyde nekiriye.

Ji wê roja erêkirinê de ye, ne nivîsek jî dilê min tê ne jî tiştên bi henek tî bîra min.

We, malê li min wêran kir. Destê xwe didim ber çena xwe, de bifikire ku tu nafi-kirî. Hingî min da ber hev û xwebixwe ni-qaşan kir, ez westiyam. Bêhna min teng bû, firk avêt çema sitûyê min û niha nikarim li rast û çepê xwe bifetîlim. Û vê mî-rata karê malê, wisa li ber dilê min şîrîn bûye wisa şîrîn bûye heta hûn bêjin. Destê min ji karê malê vala nabe ku rakim pê-nûsê û a dilê xwe verêjim! Ev yek. A din jî; ji bo li ser mijarek xweş û bi qerf (komîk) binivîsim hingî hûr û kûr difikirim, tiştên ne tişt tî bîra min. Niha di nav şik û gu-manan de noq bûme û mame!

Mînak cîrana min a jêr; tevi ku qet kek û pastayan waxe jî her roj pasta çê-dike, teyîkê bi serî dîke û tîne dide min. Ez ê çaydankê deynim ber xwe û heta heblûrka dawîn jî bixwim.

Niha difikirim; heke ne ji bo bixwim û pê jê şîşmantîr bibim be, ew ê çima pastayên ku jê nexwe çêke û bine bide min? Bi rastî ji xwe yeka qelew im lê heye ku bi saya pastayên wê, jê qelewtir bibim û êdî tu cil li min nebin û dilê wê di min de rihet be jî...

Cîrana min a jor, a ku hemû xalî û teji-kên malê bi ser serê min de dadiweşandin, mala xwe bar kir û çû. Xaniyê xwe jî firo-tiye malbatek bi gîlûr. Ji bo bi ser min de qerebalix bikin û ez pê aciz bibim.

Nebî tu çi yeka dexes bûyî, nermijokê. Ne tu û mêrê xwe heta serê sibê diketin qî-rika hev û serûguh ji min dibîrin. Hetanî ez nehatima neketîma nav we, we gewriyê li hev diqetand. De here ku tu naçî. Xwedê bikim hûn goştê canê hev bixwin!

Jixwe cîrana min a li hember? Xwedê nede guran. Her ku mêrê wê bûye rêve-berê saziyekê û bi şofêr û erebê diçe tê û çima carcaran ew jî lê siwar dibe, êdî bi çavê siltanan li xwe dinihêre. Di van rojên dawîn de; ne qet pîrsa min dike ne jî keysê dide min ku ez pîrsa wê bikim. Çiqas em di nav derî de rastî hev bî, ew ê jî nav derî bikişe hundir û bêje zîring û derî li rûyê min bigire. Rebenêê, ji xwe ne tu bûna yî kesî ew nedikir, evdalê. Simbêlên wî mişkê ku xwe avêtibû mala me jî ji simbêlên mêrê te yê xîrexavî, gurtîr û dirêjtîr bûn pepûkê!

Na heyran na! Vana ne derûcîran in, hebe nebe neyar in neyar. Lê mixabin; min heta niha bi wan nizanîbiye.

Xwezî; ên neyar, ne tenê der û cîran bûna. Hevalên min ên tora civakî jî xêrnex-waz in! Çavên wan bar neda ku ez royê hema du sê rêzîkan xêz bikim û dilê xwe pê egle bikim. Bi baweriya min, wan zanîbû; ez çawa ji bo weşanê xwe bidim ber nivîsê, ew ê hibîr li pê-nûsa min biçike û lê-nûska min vala bimîne.

Na na qet dilê xwe xweş nekin û kêfa xwe li min neynin, ez ê ji ser eksa der û cî-ranan û dost û hevalên xwe binivîsim.

De ji kerema xwe re, heger hûn ji dil bin û qenciya min bixwazin, vê nivîsa min, li rûpela serî û li bin serena vê rojnameyê biweşînin ku ez pê qerezan bidime wan!

Hesenê çavşîn

Berê li girtîgehê di nav hevalan de pergala nobetê hebû. Şevê hevalek dibû nobedar. Rojekê hevalê nobedar ê ku dora wî ye ne xuya bû. Ji hev pîrsîn û li lîsteya nobedariyê nihêrîn û dîtîn ku dora nobetê ya hevalê Hesen e. Ji hevalê re gotin ku nû hatiye gotin, biçe Hesen şiyar bike. Heval çû û dîsa ve-geriya û got du Hesen hene ez gazî kîjan Hesenî bikim.

Jê re gotin; gazî Hesenê çavşîn bike. Çû ku gazî wî bike. Dîsa vegeriya û got lê razane ez ê çawa bizanibim kîjan çavşîn e. Hevalan bi acizî jê re got, biçe çavê wan veke û li wan binihêre, kîjan çavşîn be ew e. Feqîrê he-valê nû çû ber serê Hese-nekî ji wan û hewl da ku çavên wî vebike, Hesen ji nişkave vecenîqî û got tu çi dikî heval.

Hevalê çavşîn jixwe ji bê-xewî û ji qehra çavên wî êdî sor bûbûn. Hevalê nû nema dizanî çî bike, jê re got li qî-sûrê nenihêre hevalê delal min got qey tu Hesenê çav-şîn î. Hevalê nû vegeriya û ji wan re got heyra hinekên din bişînin pey Hesenê çavşîn min yek ji xew rakir ew jî He-senê çavsor derket.

Dûr bi nûr

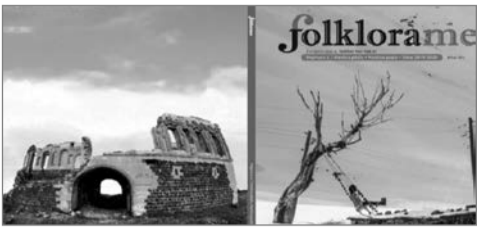
Yek bi nav salan de çûbû û êdî her roj pitepita dê û bavê wî bû ji bo ku bizewice. Sibe nîvro û êvarê mijara sereke bûbû zewaca wî. Carekê ev mesele bi hevalê xwe re parve kir. Hevalê wî got binihêre kuro wekî min li xwe nekî. Heke tu zewicî bi ke-çeke cîranê xwe re bizewice.

Tu neçî kesekî xerîb nex-wazî. Heke ya tu bixwazî ji taxa te be û cîrana te be hew-ceyî telefonê nake, hûn dika-rin ji şaneşînê jî bi hev re biaxivin.

Lê heke dûr be dê mala te bi telefonan xera bike û tu nema bi fatoreyên telefonê re

digihîjî. Wekî din jî heke cîran be wê dê û bavê we jî hevdu nas bikin. Di navbera wan de problem zêde dernakevin.

Heke we li hev nekî jî û xwedê neke we hev berda, dîsa wê zarokê te li taxê bin û tu dikarî bi hesanî her roj wan bibînin. Îcar min jî xweliya heft gundan li serê xwe kir û min cîrana xwe anî. Êdî ez nema di ber mêvandariya mala bavê wê de digihê. Bav diçe dê tê, bira diçe xuşk tê. Êdî li me bûye hesret ku rojekê em taştê, firavîn an jî şîva xwe bi tenê bixwin. Îcar nebî nebî hûn jî bi vê şîretê bikin, çiqasî dûr be ewqasî bi nûr e.

Hejmara 4'emîn a kovara Folklor Me derket

Navenda Nûçeyan

Kovara Folklor Me ku ji aliyê Weqfa Mezopotamyayê ve tê weşandin, bi mijar û hejmarên nû weşangeriya xwe berdeham dike. Hejmara 4'emîn a kovarê derket û xwîner dikarin li pirtûkxaneyan peyda bikin. Kovar bi mijarên cur bi cur derketiyê û gelek mijar li rûpelên xwe xemilandî ye.

Di nivîsa edîtoriya kovarê de tê gotin ku li gel derxistina kovarê, tiştê din ê ku pê şanaz û serbilind dibin, eleqeya gel a ji bo kovara wan e. Nivîs bi van gotinan didome: "Hûn hem bi nivîsên xwe hem jî bi pêşniyar û rexneyên xwe hêzê didin me. Mala we tevan ava be. Bi taybetî girtiyên zindanan, bi name û nivîsên xwe yê hêja, coş û kelecana me zêde dikin. Bi xêr di hejmarên bê de, dê nivîsên wan jî bîr weşandin di kovara me da."

Bi domdarî jî nivîsa edîtoriyayê wiha ye: "Folklor Me, hejmara çarem dîsa tîr û tîjî ye. Berhevkarîyên ji beşên cuda yê folklorê û binbeşên wan, gotarên cur bi cur, xaçepirsa folklorê, ferhengoka peyvên û hevpeyvîn; me kovara xwe bi van xebatan dagirt. Helbet tiştê ku kêfa we dê jê re bê heye di kovarê de, loma jî xwe nexesirînin; xwe û maliyên xwe bê 'Folklor Me' nehêlin."

Navnî ana dabînkirina pirtûkên kurdî:

bijarefix

Qedri Esen

Li bakurê Kurdistanê piştî Pirtûka Kurdî, bi navê Bijarefix pirtûkfiroşeke din a dijital vebû. Rêveberê Bijarefixê Daryo, diyar kir ku xwestine bibin nasîner û belavkarê pirtûkên baş ên bi qebare.

Li Tirkîye û bakurê Kurdistanê, bi dehan weşanxaneyên ku pirtûkên kurdî çap dikin hene. Ev weşanxane pirtûkên ku çap dikin, bi rêya pirtûkfiroşan belav dikin û difiroşin. Ji ber pêşketina teknolojiyê, êdî pirtûkfiroşên dijital vedibin û li ser internetê vî karî dikin. Li bakurê Kurdistanê cara yekem Pirtûka Kurdî di sala 2014'an de dest bi vî karî kir.

Piştî Pirtûka Kurdî, bi navê Bijarefix pirtûkfiroşeke din a dijital vebû. Bijarefixê roja destpêkê ya salê (2020) bi dirûşma "dabînkare bijartiyên we" dest bi weşan û firotina pirtûkên kurdî ya li ser internetê kir. Malper bi zimanê kurdî û tirkî xizmetê dike. Malper jî bilî pirtûkên ku difiroşe, her wiha gotarên bijartî jî diweşîne. Herkesê ku bîkeve malperê, heke bixwaze dikare

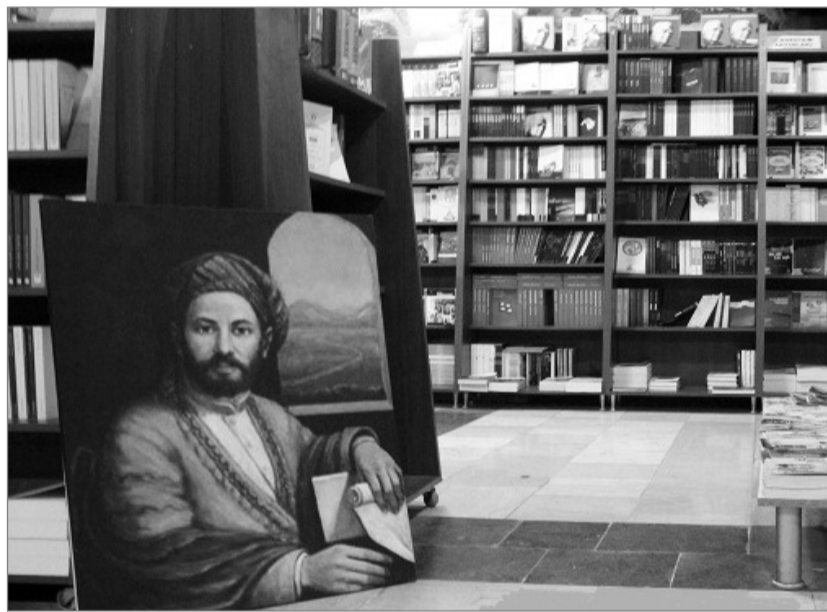
Li bakurê Kurdistanê piştî Pirtûka Kurdî, bi navê Bijarefix pirtûkfiroşeke din a dijital vebû. Rêveberê Bijarefixê Daryo, diyar kir ku xwestine bibin nasîner û belavkarê pirtûkên baş ên bi qebare

xwe bigihîne van gotaran û li ser malperê wan bixwîne.

Roja yekem a salê vebû

Rêveberê malpera Bijarefixê Darîne Daryo, têkildarî malperê ji rojnameya Xwebûnê re axivî û agahî dan. Daryo, diyar kir ku xwestine bibin nasîner û belavkarê

pirtûkên baş ên bi qebare û wiha got: "Bi ya me li gelek pirtûkên ku mohra xwe li wêjeya kurdî xistine neheqî çêdibe û ev jî zirareke mezin dide nîfşên nûhatî. Bo vê yekê me bi dirûşma "dabînkare bijartiyên we" dest pê kir. Helbet li gor referans û xwendinên me ev bijarte diyar bûne."

Wêje pariyekî jî bîr e ma ne? Ya ku di ger û geşta me ya di rêk û xaçerêkên nivîsaran de, xwe bi lêrasthatîyên bêhnçikîn şanî me dide, helbet dolaba me rast bigere, bi gotineke din, bextê me lêxe. Lêxe ku, bi wan lêrasthatînyan, em bişên hiş û bîra xwe jî tevli vegotina nivîskêr bikin û li wir jî bi ci bibin. Xwendin, di heman qatê de bi çihûwarbûyînek e, em çendî li dijî diwêr û stargehên nîgâşî derkevin jî, dawîya dawî, bi saya wê xwendinê, bêyî ku fama mirina xwe bikin, digîhên qonaxine din. De bibêjîm, di xwendinê de tu tiştê dîris nabe, di henga xwendinê de nivîskêr pişkdarî li kel û çehda we neke jî—bêguman ev ne peywirek e—we awayekî jî awayan han dide, çi ka, çi dibe, ne wilo? Û gelek caran jî, em di nav wê geremola hişî de vedigevizin, çi ku em naxwazin bi nivîskêr re wilo zû bi zû li hev bikin. Gelo çirokek, helbestek, romaneke kurdî heye weki bêyî gelemşeyên zimên me xwendibe? Bêyî qal û şer qedandibe? Ma ne divê xwîner jî parîyekî caris bin? Çirrek şekir bavêjin qehweya xwe ya tarî, *Têbîniyek* e Înan Erogluyî bixwînin, dû re dest bavêjin *Pisîk Ji Xewnan Dibînin* a Şahîne Bekirê Soreklîyî, wexta we hebe, şeva xwe bi *Soneyên Sewdaser* a Kawa Nemirî bi dawî bin. Min got, heke kêşe xwendin be, tu tiştê deya naçe, neçûye jî!

Weswese 2

Şener Ozmen

Sê nîfş û çend pisîk

Gava min çiroka pêşîna a nivîskêrê ciwan Înan Erogluyî ya bi navê 'Pisîk'ê¹ xwend û tîbîniyên xwe hema li valahiya binê rûpelan nivîsîn, çiroka *Pisîk Ji Xewnan Dibînin*² a Şahîne Bekirê Soreklî hat û ket bîra min, ku wê dawiyê, di *Soneyên Sewdaser*³ a Kawa Nemirî de jî, ez rastî hêmayî pisîkan—û bêguman jinan—hatibûm. Jin di dilqê pisîkan de derdiketin pêşîya me, yan jî, pisîk di dilqê jinan de, çi bi musibetên bi siyasetê ve tîkildar, çi bi vecinoqiyên zavendî, hemniğaş in, lewre em jî wan hez dikin û em wan vedukujin. Wexta ku pisîkên Înan Erogluyî, li bajarokê Bismilê belapêjgarî şênîyan dibe, pê re pê re Balafirgeha Diyarbekirê—û gelek deverên din—ji jî aliyê pisîkan ve tê dorpeçkirin, tekane tiştê ku lehengê wê çirokê dixwaze pêk bîne û bi vî awayî xwe bide beşîandin, rizgarkirina evîneke di dildemayî ya ku—li gorî çirokê—dest û pê lê sar dibin çaxa hîn dibe weki evîna wî, di heman qatê de jî hemzavendî xwe jî hez dike. Lêbelê jî ber çî pisîk û gemaroya pisîkan? *"Wê şevê gava min bi hişkê*

lê vegevand ku ez wê diterikînim û tîkîliya xwe pê re qut dikim, bi hîseke mişt xaçiyayî vegeviram mala xwe. Vê hîsê kir ku piştî wê bi tu kesî re nikaribim bibim destgirtî." (Têbîniyek, r. 16)

Lehengê Şahîne Bekirê Soreklî jî, gava pîrgî pisîka ku jî zû ve ye dehn û bala wî li ser e dibe û pîrsa *Soneyê* jê dike û dibêje; *"Min her dixwest bêhtir der barê jîyana wê de bizanibim. Îroj ku ez çirokan dinivîsim, hewceya min bi serpehatîya wê heye. Bi taybetî dixwazim bizanibim, çima jineke weke wê, jineke xweşik û li gor civata xwe pêşkêşî, jineke xwîngerm, miroveke ku dikaribû nîzîmtî û bilindîya xwestê kesan jî hev derxe, yeke ku xwe fêrî xwendinê kiribû û jî berhemên baş hez dikir, ket vî karî..."* (Pisîk Ji Xewnan Dibînin, Şahîne Bekirê Soreklî, r. 249), bîr û baweriyên seyr yê hezarsalane yê der barê nankoriya—bêbextiya—pisîkan de—aya jî ber çî û çî bawerî bi evîna wan nabe?—li darî çavan dibe. Lehengê Erogluyî, bi awayekî gazindokî bi dehan navên pisîkan rêz dike (r. 17), wek hawê ku ne jil be jî, xwestibe şel û tevgera evîne (çawan bi tayekî xav tê xapandin?), di henga ku evin jî hed û sedê xwe derbas dike de, têderêxe, belam, êdî bi destê neşuştî bi nav dikeve, pê ne gengaz tê weki careke din li evîna xwe ya xapînok vegere. Axirî soxirî pisîk vedigerin û dîsan (bi newnewê) hezkiriyên xwe tînin

ser tasê; *"Eve dibêje, gava navbiriyekê dide giriyê xwe. Ezê de xwe cardin bikim qurbana wê evetê."* (r. 18).

Vedigerim Şahîne Bekirê Soreklî, li çiroka wî ya bi navê Pisîk Ji Xewnan Dibînin, bi dû pîdagirîya lehengê çirokê, pisîka me tîne dibêje; *"Ma te hay jê niye ku yê jî nijada me xwediyên zanistîyêke taybetî ne. Rojêke jî rojan em lawirên nîrxilind bûn. Wek mînak, di dem û dewrana firewnên Mîsra kevnar de, me cihêkî bilind hebû di ola wan de, em lawirên pîroz bûn."* (r. 246), Sonyaya bê ser û şûn çûyî ya ku di dilqê pisîkê de derketiyê pêşiyê, dûvedirêjî qala pisîkên welatên dût û deraz dike, weki çawan halxweş in, xweziya xwe bi wan û bi şeweyîyana wan tîne, pariyek jî bi kawikî. Bêguman 'îmaja neteweyî' di van herdu çirokên ku di demên jî hevûdin gelek dût û ciyawaz de (ku gelek qonax tê ve çûne) hatine nivîsandin, di ser nîgâşa pisîkan û pisîkbûyîne re, alegoriyêke dij-koloniyalîzmê jî ranavîşî me dike; digel ku kompleksa Odîpal zehf bi zelalî neyê fesilandin jî, li ser kar e. *"Herdu kesên gibîştîbûn polîs bûn. Yekê jî wan nasnameya min xwest û pîrsî, ka ez di dema berbangê de li baxçê çî dikim. Min jî, hema di cih de û bêyî çî tevdir, gotê, ez li xewnen wenda digerim."* (Pisîk Ji Xewnan Dibînin, r. 251). Helbet, di wê kurtenivîsarê de kêşeya sereke ne ku berawirdkirina çirokên navend-pisîk in, ku wisa bûya, min dê ew berawirdî çiroka Harukî Murakamiyî ya bi navê

Town Of Cats'ê (Bajarê Pisîkan, The New Yorker, 2011) bikirana ku lehengê wê çirokê, awayekî jî awayan tê bajarekî ku pisîk lê dijîn, dixebitîn û kar û barên xwe yê rojane bi rê ve dibin û jî ber ku dişên di tarî û zilûmatê de jî bibînin, pêdiviya wan bi tu teherî bi ronahiyê nabe û nebûye jî. Îro ro, axivandina lawiran—li vir pisîk in—di çihana me ya ku weki çihaneke pişt-heqîqetê tê bilêvkirin de, vegotîneke çirokî ya bi vî rengî (nemaze di çiroka Înan Erogluyî de), jî bo zelalkirina heqîqetê û rozgara demê (bibîrîna nasnavî û heqîqeta welêt), rê û dirbeke din nîşanî me dide. Ji bo watepêdayîna heqîqetê, wer xuyaye, demeke gelekî dirêj pêdiviya me bi arketîpan, bi efsaneyan, çirok û fablên politîk hebe.

A sisêyan jî, *Pisîkê Li Asmalîmesîtê* ye ku helbestkar û wergêrê navdar Kawa Nemir, wî bi pencên wî yê ku ko bûne li ber şewq û şemala jinan, sêwirandîye. Çî ku hatiye gotin, candarekî guherbar î ku di navbera newtîneke sawdar û nirrenirreke arambexş de tevdiqere, hem jî nane ye hem jî şeytanî. Di kevla Manetîyî ya bi navê Olympiyê de, ew li ser nivînan e, wilo piştîxûz û bi mûyên xwe yê zîçbûyî.

Asê, gelek caran weke kûtê sê, kurdekê li pey nan.

Nan û jinan, xan û manan, di bîr tînim kanan gişan;

Ew giş wextekê bûn; wê gavê tek Tu jî sobret û şan. (Soneyên Sewdaser, r. 128)

1 - *Têbîniyek, Înan Eroglu, çirok, Avesta, 2019.*

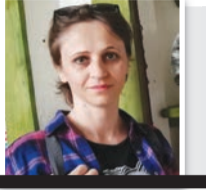
2 - *Çirokên Hejdeh Salan, çirok, Şahîne Bekirê Soreklî, Doz, 2005.*

3 - *Soneyên Sewdaser, helbest, Kawa Nemir, Avesta, 2019*

Serê salê

Aysel Tabak

1'ê çileyê we hemû cihanê êdî di nav kurdan de jî wek sersal hatiye qebûl-kirin. Lê ev edet ji bo kurdan hê gelek xav e. Em dikarin bêjin di nav kurdan de bêhtir ciwan vê sersalê pîroz dikan. Piraniya mezinên kurdan hê jî vê rojê wek edetke xirîstiyani dibînin, lewma jî pîrozkirina vê rojê wek guneh qebûl dikan.

Sersala gelê kurd a geleri ku ji aliyê piraniya kurdan ve tê qebûl-kirin 21'ê adarê, yanî Newroz e. Lê li hin deverên Kurdistanê di navbera hefteya dawîn a kanûnê û hefteya duyemîn a çileyê, bi xusûsî 13'ê çileyê wek sersal tê pîrozkirin.

Mînak li Êlihê (Batman) 13'ê çileyê bi navê Serê Salê li gundan tê pîrozkirin. Li deverên wek Dêrsim, Çewlik (Bingol) ku piraniya kurdên elewî kevnepîroyeke bi navê Gaxan heye. Gaxan, ji dawîya kanûnê heta hefteya duyemîn a çileyê didome. Li bakurê Tirkîyeyê, li devera Deryaya Reş ev kevnepîroyê bi navê "Kalandar" tê pîrozkirin. Wisa dixwiyê li van deran ji ber xelqên rûm û gurcî ev edet bi cih bûye.

Wateya 13'ê çileyê çi ye?

Merivan ji bo ku jiyane û xwezayê baş fam bikin, jiyân û karên xwe bi rêk û pêk bikin demê li gorî salan, demsalan, mehan û rojan dabêş kirine. Di jiyana cotkariyê de dabêşkirina demê û plansazî, ji bo kar û barê hewce û girîng bû. Ji ber vê pêwîstiyê merivan salname amade kirine. Sal-

name li gor tevdanên rojê an jî heyvê hatine amadekirin. Kurdan jî di wextên cuda de salnameyên cuda bi kar anîne. Yek ji wan salnameyan jî salnameya julyen e. Sersala 13'yê çileyê li gorî salnameya Julyenê hatiye qebûl-kirin.

Ji berê de ji ber bi dawîbûna salê û hatina sala nû merasîmên gelêrî an jî olî hatine kirin û wek sersal hatine pîrozkirin. Niha jî ji ber ku li piraniya cihanê salnameya Gregorian bi kar tînin sersal jî li gor vê salnameyê 1'ê çileyê tê qebûl-kirin û şeva ku 31'ê kanûnê derbasê 1'ê çileyê dibe tê pîrozkirin. Ev edet di nav kurdan de jî hêdî hêdî bicih dibe.

Sersala kevin an jî gelêrî ya 13'ê çileyê li hin deverên Kurdistanê hê jî tê pîrozkirin. Her wiha li gelek deverên cihanê jî aliyê gelên ji hev cuda jî tê pîrozkirin. Li gor cihan û gelan nav biguhere jî bîngeha vê kevnepîroyê yek e. Li hin deverên ku ev kevnepîroyê hebûye an jî hê didome.

Rûsya niha jî bi navê "Novy stariy god" (sersala kevin) her sal di êvara 13'ê mehê de pîroz dikan. Berê Sovyetê li Rusyayê ev roj sersala fermî bû. Gava dewleta Sovyetê ava bû jî ber hin sedemên mûeyyen rûsan jî salnameya xwe guhert. Ji salnameya Julyenê derbasî salnameya Gregorianê bûn. Ji ber vê sersala fermî jî guherî, bû 1'ê çileyê. Lê gel di şeva 13'ê çileyê de bi navê "Sersala Kevin" vê rojê wek sersal pîroz kiriye û hê jî ev edet didome. Di êvara 13'ê çileyê de xwarinên taybet çêdikin, dixwin û vedixwin. Hin tişt ji bo vê rojê qedexe ne. Mînak di vê rojê de kes deyn nade kesî. Heke deyn bide li gor baweriya wan ew sal dê bê bereket derbas bibe. Li Abxazyayê bi navê "Axirni-

xuya" tê pîrozkirin. Li gor baweriya wan di vê rojê de dinya ava bûye lewma serê salê ye ji bo wan. Di vê şevê de goştê bizin û dikan dixwin û şerabê ku teybet ji bo vê şevê ye vedixwin. Ji bo bereket û cansaxiyê dia dikan.

Her wiha li Ûkrayna, Yewnanistan, Romanya û li welatên Kafkasyayê heta li Afrîkayê jî hatiye pîrozkirin. Li Tirkîyeyê jî ber mîletên rûm, ermen û mîletên din ên xirîstiyân ev kevnepîroyê di nav gel de belav bûye. Mînak li bakurê Tirkîyeyê, li deverên Deryaya Reş ev kevnepîroyê jî ber xelqên rûm û gurcî di nav gel de bi cih bûye. Li van deveran ev edet bi navê "Kalandar" hatiye pîrozkirin û hê jî didome. Peyva "Kalandar" jî peyva latîni ya "calandae" tê û tê wateya 1'ê mehê. Di zimanên rojavayî de jî "Kalandar" an jî "Kalender" bi wateya salnameyê tê bikaranîn.

Dîroka serê salê

Tê bawer kirin ku pîrozkirina sersala 13'ê çileyê bi hezaran salan paş ve diçe. Hin kes dibêjin ku bîngeha vê kevnepîroyê heta yewnanîya kevnar diçe. Di derheqê vê de du fikir hene. Li gor dîtina yekem bîngeha vê sersalê meha "Gamelion" e ku di vê mehê de xwedawendên yewnanan Zeus û Hera bi hev re zewicîne. Ev periyoda meha Gamelionê rastî navbera 15'ê çileyê û 15'ê sibatê tê. Sersal jî salvegera deweta wan bû. Ya din jî, dibêjin di vê meha Gamelionê de ji bo rûmeta xwedawenda şerabê Dyonîsosê şahiyek bi navê "Lenia" hatibû lidarxistin û sersal salvegera vê şahiyê bû. Bîngeh çî dibe bila bibe lê wateya sersalê şahî, bereket û vejî girîng in.

Di serdema Romayê de sersal bi navê "Kalende" bi şahiyên cur bi cur

dihat pîrozkirin. Ev kevnepîroya "Kalende" piştî Romayê di serdema bizansiyan de jî didome lê bi motîfên xirîstiyani dikeve şiklek din. Bi tîkilyên xelqên xirîstiyân û misilmanan bi demê re li deverên misilmanan jî belav dibe û her wiha dikeve çanda kurdan jî.

Kurd çawa pîroz dikan?

Awayê pîrozkirina Serê Salê li deverên kurdan ji hin aliyên ve dişibin hev ji hin aliyên ve cuda ne. Lê di nav kurdan de bi piraniya ciwan û zarok pîroz dikan. Zarok û ciwan xwe dixin şiklên cur bi cur, ruyên xwe boyax dikin an jî tenî di rûyê xwe didin û di nav gundan de mal bi mal digerin ji bo şênîyên malê ji bo sala nû temeniyên xweş û baş dikin. Piraniya temeniyên zarok û ciwanên ku diçin ber deriyê malê li gor rewşa wê malê diguherin. Mînak, eger di wê malê de bûkek nû hebe dibêjin "Serê salê binê salê xwedê kurek bide bûka malê" an jî keçek ezeb hebe dibêjin "Serê salê binê salê xwedê qismetek baş bide keça malê". Xwediyên malê jî çî li ber destên wan hebin didin zarok û ciwanan. Exleb xwarin û fêkiyên hişkîrî wek gûz, mewij, sêvên hişkîrî, tûyên hişkîrî... Hin caran jî pere û noqîlan didin.

Gotina Dawî

Sersal di jiyana mirovan da her wext çiyek girîng girtî ye. Her çî qas bi me wisa tê ku çanda me tenê teybetiya me ye jî lê ne wisaye. Di pêvajoya demê de gelek mîlet hatin van zarokan. Ew jî piştî berhevkirina van xwarinan bi hev re parve dikin, dixwin. Edetê din jî êvara inê xwarinek bi navê "sîrukut" dihat pehtin. Sê çiqil darên hûr diavêtin nav vê xwarinê. Yek ji bo cansaxiyê, yek ji bo perwerdeyê yek jî ji bo kesên ezeb qismet bû. Ji kê re derketana, ew gelek şa dibû. Ev edet van salên dawiyê jî aliyên rêxistin û komeleyan ve li bajaran jî didome. Îsal li Duzgun Baba çalakîyek pêk hat, û loqme hat belavkirin. Komeleya çanda Dêrsimê jî îsal Gaxan li Stenbolê pîroz kir."

Hin gotinên serê salê

Serê dik bi kulav e,
binê dik bi kulav e
Xwedê kurê vê malê bike zave

Serê salê binê salê
Xwedê bîhêle gir û hûrê vê malê

Serê salê binê salê
Xwedê bûkek bide vê malê

Serê salê binê salê
Xwedê kurekî bide vê malê

Kerku merku
Xwedê zarokekî ji we ra tîx nava pû

Hûkê mûkê
Xwedê qîza vê malê bike bûkê

Lê li gor rewşa sîyasî van salên dawî ev gotinên ji bo sala nû jî diguherin, temenî û xwestek ji bo rewşa welat jî tenê ziman. Wek "Serê salê binê salê xwedê azadiyê bixe vê/î axê/welatî". Em dikarin bêjin ku berê exleb li gundan dihat pîrozkirin lê van salên dawî êdî ji aliyên şaredarî, partî û komeleyên kurdan ve bi hin şahî û merasîmên wek şano, konser jî tê pîrozkirin. Serokên şaredarî û namzetên kurd jî tevî van şahiyên dibin.

Qaqindosk, sersal, Gaxan, Kalik...

Di nav kurdan de li gorî deveran ji bo serê salê navên cuda hatine bikaranîn. Wek navên Gaqindosk, Kalik, Gaxan... Di derheqê Gaxana ku li Dêrsim, Çewlik û li deverên din ên ku kurdên elewî dijîn pîroz dikan, endamê Komaleyên Dêrsimê mamoste Cemal Yucel ji me re axivî. Li gor gotinên mamoste Cemal Yucel pîrozbahîya sersala Gaxanê li devera Dêrsimê me li nivîsa xwe zêde kir.

"Kevneşopiya Gaxanê bi çalakîyên cur bi cir dihat pîrozkirin. Ji ber ku wê çaxê salnameyek teqez tunebû li gor hefteyan ev çalakî pêk dihatin. Dîrokek teqez tunebû lê di hefteya dawîya meha kanûnê û hefteya yekem a çileyê de tê pîrozkirin. Bi zazakî bi navê "Sena Sona, Sena Nûweye" tê pîrozkirin. Yanî bi maneya dawîya sala kevin û

destpêka sala nû tê pîrozkirin. Di bîngeha van pîrozbahîyan de tesîra olê heye. Xwarinên ku jê ra "loqme" û "niyaz" tê gotin, dipêjin û belav dikin. Ev çalakî yanî belavkirina loqme û niyazan li gor baweriya olê ye.

Gaxan di hefteya dawî ya kanûnê û hefteya destpêka çileyê de tê pîrozkirin lê exleb rastî roja çarşemê tê. Roja sêşem û çarşemê rojî tê girtin, roja pêncşem û îne jî xwarinên li gor çanda me çêdikin. Xwarina ku di van rojan de tê çêkirin em jê ra "şerekut" dibêjin. Ji hevîrî tê çêkirin. Hevîrê li ser sêlên kevirîn di binê sêlê de dipetin. Xwarinek din "niyaz" e. Ew jî ji ar û rûnî tê çêkirin. Piştî pehtina van xwarinan mîlet derdikeve serê banan, li cem xwarinan çira pê dixin.

Zarok xwe dixin şiklê kalik û pîrikan, rûyê xwe tenî diken û li nav gund digerin. Diçin li malên cînanan skeçên ku jê ra "fadîke" tê gotin dilîzin. Şênîyên malê xwarinên ku çêkirine (niyaz) didin van zarokan. Ew jî piştî berhevkirina van xwarinan bi hev re parve dikin, dixwin.

Edetê din jî êvara inê xwarinek bi navê "sîrukut" dihat pehtin. Sê çiqil darên hûr diavêtin nav vê xwarinê. Yek ji bo cansaxiyê, yek ji bo perwerdeyê yek jî ji bo kesên ezeb qismet bû. Ji kê re derketana, ew gelek şa dibû.

Ev edet van salên dawiyê jî aliyên rêxistin û komeleyan ve li bajaran jî didome. Îsal li Duzgun Baba çalakîyek pêk hat, û loqme hat belavkirin. Komeleya çanda Dêrsimê jî îsal Gaxan li Stenbolê pîroz kir."

